

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БУДІВНИЦТВА ТА ТРАНСПОРТУ**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри
архітектури та
інженерних вишукувань
Бородай Д.С.
« 15 » серпня .2025р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ОС «БАКАЛАВР»**

галузь знань: 19 «Архітектура та будівництво»
спеціальність: 191 «Архітектура та містобудування»

тема: Реставрація пам'ятки архітектури національного значення
Миколаївська церква в с. Юнаківка з елементами реконструкції

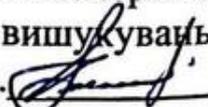
Затверджено наказом по університету № 4090/ос від «12» 12 2024 року

**Виконала студентка 3-го с.т. курсу
групи АРХ 2201
Дар'я ЖОГЛО
Керівник:
к. арх., доц. Дмитро БОРОДАЙ**

Суми - 2025 р

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри
архітектури та інженерних
вишукувань

Бородай Д.С.

« 15 » серпня 2025р.

ЗАВДАННЯ
до кваліфікаційної роботи бакалавра
спеціальності 191 «Архітектура та містобудування»

1. Тема кваліфікаційної роботи

Реставрація пам'ятки архітектури національного значення Миколаївська церква в с. Юнаківка з елементами реконструкції

Вихідні дані для проектування:

Район будівництва центр села Юнаківка Сумської області

Перелік складових, що підлягають розробці:

Містобудівні рішення: ситуаційна схема ділянки, схема генерального плану населеного пункту з визаченням ділянки проектування, аналіз транспортної та функціональної інфраструктури, розробка генерального плану ділянки з благоустроєм території.

Об'ємно-просторові рішення: розробка фасадів пам'ятки архітектури, розрізи будівлі, видові та перспективні 3D зображення об'єкту з усіх точок зорового сприйняття, розробка варіативного вирішення інтер'єрів приміщень.

Архітектурно-планувальні рішення: розробка креслень планів 1-го та 2-го ярусів сакральної споруди у відповідних масштабах з експлікаціями та функціональним зонуванням приміщень.

Конструктивні рішення: розробка загальної конструктивної схеми будівлі, що визначена на планах поверхів та кресленнях розрізів

Керівник

підпис

к. арх., доц. Бородай Дмитро Сергійович
науковий ступінь, вчене звання, Прізвище, Ім'я, По батькові

Студент

підпис

Жогло Дар'я Олександрівна
Прізвище, Ім'я, По батькові

АНОТАЦІЯ

Студентка

Жогло Д.О.

Тема кваліфікаційної роботи бакалавра:

Реставрація пам'ятки архітектури національного значення Миколаївська церква в с. Юнаківка з елементами реконструкції

Склад кваліфікаційної роботи бакалавра:

Містобудівельні рішення: розроблено ситуаційну схему ділянки, схему генерального плану населеного пункту з визначенням ділянки проектування вирішення генерального плану ділянки проектування з благоустроєм території.

Об'ємно-просторові рішення: розроблено фасади пам'ятки архітектури, розрізи будівлі, видові та перспективні 3D зображення об'єкту з усіх точок зорового сприйняття, розроблено варіативні вирішення інтер'єрів приміщень.

Архітектурно-планувальні рішення: розроблено креслення планів 1-го та 2-го ярусів сакральної споруди у відповідних масштабах з експлікаціями та функціональним зонуванням приміщень.

Конструктивні рішення: розроблено загальну конструктивну схему будівлі, що визначена на планах поверхів та кресленнях розрізів.

Інженерний благоустрій і ландшафтна організація території: розроблено генеральний план ділянки Миколаївської церкви з елементами благоустрою і ландшафтного дизайну у відповідності до архівних фото та містобудівних рішень.

Перелік графічної частини кваліфікаційної роботи бакалавра

Генеральний план населеного пункту з визначенням ділянки проектування (М1:1000), Ситуаційна схема (М 1:2000), Генеральний план (М 1:500), План 1-го ярусу на відмітці -3.900 (М 1:200) План 2-го ярусу на відмітці +0.450 (М 1:200), Фасад 1-9(М 1:100), Фасад 9-1(М 1:100), Фасад А-Л (М 1:100), Фасад Л-А(М 1 :100), Розріз 1-1 (М 1 :200), Розріз 2-2 (М 1 :200), Розріз 3-3 (М 1 :100), Розріз 4-4 (М 1 :100), перспективні зображення будівлі, фотофіксація об'єкту, історична іконографія, архівні креслення, експлікації приміщень, умовні позначення.

ЗМІСТ

1. Вступ. Актуальність теми	4
2. Загальні положення	7
3. Визначення поняття, топологія та прийоми архітектурних рішень сакральної архітектури Лівобережної України та Слобожанщини	10
4. Історична довідка Миколаївської церкви в селі Юнаківка Сумської області	18
5. Пошкодження Миколаївської церкви в селі Юнаківка Сумської області	23
6. Функціонально-планувальна структура Миколаївської церкви в селі Юнаківка Сумської області	26
7. Кольорове вирішення та оздоблення фасадів Миколаївської церкви в селі Юнаківка Сумської області	29
8. Містобудівні рішення розміщення Миколаївської церкви в селі Юнаківка Сумської області	36
9. Конструктивні рішення Миколаївської церкви в селі Юнаківка Сумської області	40
10. Інженерний благоустрій та ландшафтна організація території Миколаївської церкви в селі Юнаківка Сумської області	45
11. Реставраційні рішення Миколаївської церкви в селі Юнаківка Сумської області	50
Список використаних джерел	55
Додатки	56

1. ВСТУП, АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ

Культурна спадщина України охоплює широкий спектр як матеріальних, так і нематеріальних цінностей, серед яких — рухомі та нерухомі об'єкти, зокрема архітектурні та містобудівні пам'ятки. Вона є відображенням багатовікової історії та етнокультурного різноманіття українського народу, виступаючи джерелом національної гордості й натхнення.

Нематеріальна спадщина становить ключову складову національної ідентичності та духовного надбання. Архітектурні й містобудівні пам'ятки формують ядро культурної спадщини, зберігаючи майже весь історико-культурний досвід нації. Вони визначають унікальність стародавніх міст і сіл, надаючи їм індивідуальності через архітектурно-мистецьке оформлення. Проте їх збереження потребує ефективної охорони та дотримання науково обґрунтованих підходів до консервації і реставрації.

Сакральні архітектурні пам'ятки, залишені спадком минулих поколінь, є свідченням релігійного життя й культурного розвитку народу. Вони служать місцями здійснення релігійних обрядів і зазвичай розраховані на велику кількість вірян. Храмова архітектура втілює світоглядну модель певної релігії — християнства, ісламу, буддизму тощо. Такі споруди мають виняткове значення у формуванні просторового образу населених пунктів і виконують важливу символічну функцію.

На відміну від світської архітектури, сакральні будівлі не є проявом індивідуального творчого бачення, а репрезентують усталену духовну систему поза межами особистісного. Українська церковна архітектура завжди була відкритою до впливів інших народів, зберігаючи при цьому свою автентичність та національне обличчя.

Розвиток храмового будівництва й реставрація сакральної архітектури мають розглядатися як складова соціально-культурної інфраструктури, що сприяє духовному оновленню суспільства. Історичний огляд свідчить про

розмаїття типології церков — від величних кам'яних соборів до невеликих дерев'яних храмів, створених у традиціях народної архітектури.

Історико-культурна спадщина України протягом століть зазнавала нищення. Наразі велика кількість пам'яток перебуває в аварійному стані або на межі повної втрати. Навіть у мирний час об'єкти спадщини страждають від злочинної недбалості, а нинішні військові дії створюють ризики безповоротної втрати значної частини культурного надбання.

Сумська область, що межує з країною-агресором, перебуває під постійною загрозою, що значно ускладнює питання охорони та збереження як матеріальної, так і нематеріальної культурної спадщини. Російська агресія призвела до руйнації багатьох об'єктів культури по всій території України. Умови воєнного часу, разом з негативними кліматичними та антропогенними факторами, пришвидшують процеси руйнування храмів, музеїв, бібліотек та інших культурних інституцій. Їх збереження є стратегічним завданням, оскільки воно напряму пов'язане з питанням збереження національної ідентичності.

Попри значні втрати, відновлення середовища — реставрація, музеєфікація та регенерація історичних об'єктів — відкриває можливості для сучасного переосмислення культурного простору. Історично цінні фрагменти можуть стати композиційними акцентами у новій забудові, підсилюючи ідентичність міського середовища. Це сприятиме формуванню локальної пам'яті, зміцненню громади й розвитку унікальної культурної інфраструктури.

У зв'язку з великою кількістю пам'яток архітектури й містобудування, актуальним є впровадження комплексного підходу до охорони культурної спадщини, що включає детальні дослідження, створення програм консервації та реставрації. Ефективна співпраця між державними інституціями, фахівцями, бізнесом і культурними менеджерами є необхідною умовою для збереження спадщини.

Особливої ваги набуває залучення приватних інвестицій, що часто є єдиною реалістичною формою порятунку для історичних об'єктів, зокрема в

малих громадах. Приватна власність у цьому контексті повинна розглядатися не як загроза, а як інструмент нового життя для історичних споруд.

Під час відбудови українських міст і сіл після війни важливо інтегрувати елементи культурної спадщини у сучасне середовище, поєднуючи традицію з інновацією.

Архітектурні пам'ятки — це не лише мовчазні свідки минулого, а й джерела культурної ідентичності, які формують світоглядні й естетичні уявлення сучасного суспільства.

Розуміння й переосмислення культурно-історичних витоків — це основа побудови нової України. Тому вже сьогодні необхідно приділяти максимальну увагу збереженню історичної спадщини, вчасно реалізовувати проекти її реставрації та шукати інноваційні підходи до охорони нашого спільного національного надбання.

2. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Пам'ятки архітектури є надзвичайно важливою складовою культурної спадщини України. Це об'єкти, що мають історичну, архітектурну, містобудівну або художню цінність і зберігаються як матеріальні свідчення певної епохи, стилю чи історичної події. Вони можуть бути як окремими спорудами, так і цілими ансамблями або комплексами, що формують унікальне середовище населених пунктів. Пам'ятки архітектури визнані такими відповідно до чинного законодавства та занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, маючи статус національного або місцевого значення.

Миколаївська церква в селі Юнаківка Сумської області є визначною сакральною спорудою та пам'яткою архітектури національного значення, що втілює історичну, мистецьку й духовну спадщину регіону. Як унікальний взірць традиційного храмового будівництва, вона репрезентує багатовікові культурні традиції українського народу, його релігійний світогляд і художній смак. Подібні об'єкти є невід'ємною частиною національної ідентичності та матеріальним уособленням історичної пам'яті.

Збереження таких об'єктів потребує застосування спеціальних заходів, одним із яких є реставрація. Реставрація — це комплекс науково обґрунтованих робіт, спрямованих на відновлення автентичного вигляду пам'ятки на основі історичних, архівних та натурних досліджень. Головна мета реставрації — не створення нового об'єкта, а збереження його справжнього, історично достовірного образу. У цьому контексті реставрація відрізняється від реконструкції, яка передбачає можливість зміни функції або зовнішнього вигляду будівлі.

Окремим напрямом є архітектурна реставрація — спеціалізований вид реставраційних робіт, що здійснюється безпосередньо щодо архітектурних об'єктів. Така реставрація включає комплексні дослідження, фіксацію історичних елементів, консервацію конструкцій, відновлення декоративних оздоблень та адаптацію до сучасних умов без втрати історичної автентичності.

Роботи проводяться з дотриманням принципів Венеційської хартії, міжнародних норм та вимог українського законодавства.

Реставрація пам'яток архітектури — це регламентований процес, який виконується ліцензованими фахівцями під контролем відповідних органів охорони культурної спадщини. Особлива увага приділяється використанню автентичних матеріалів, збереженню традиційної технології будівництва та відновленню історичної функції об'єкта, якщо це можливо. У випадку Миколаївської церкви особлива увага приділяється збереженню первісних об'ємно-просторових рішень, автентичних конструкцій, декоративного оздоблення, іконопису та столярних елементів, які становлять архітектурно-художню цінність.

Станом на сьогодні Миколаївська церква, як і багато інших сакральних споруд України, опинилася під загрозою внаслідок загального занепаду, впливу часу, несприятливих погодних умов, а також військових дій, які особливо загострили ситуацію у прикордонних регіонах, зокрема в Сумській області. Розташування села Юнаківка поблизу кордону з РФ підвищує ризики фізичного знищення цієї пам'ятки, що актуалізує питання її термінової фахової реставрації та консервації.

У контексті збройної агресії проти України проблема збереження та реставрації пам'яток архітектури набуває особливої актуальності. Багато об'єктів зазнають руйнувань, втрат, або знаходяться у критичному стані. Тому завдання збереження архітектурної спадщини стає частиною не лише культурної, а й національної безпеки, і вимагає термінових та комплексних рішень.

Ще одна проблема реставрації полягає в сумісності і взаємодії нових будівельних матеріалів, конструкцій і технологій з автентичними, тому натурні обстеження і лабораторні дослідження виступають основою для створення технології проведення ремонтно-реставраційних робіт і вибору матеріалів, які найбільш сумісні з первісними матеріалами пам'ятки.

Враховуючи історичну, культурну та духовну значущість Миколаївської церкви, реставрація цього об'єкта повинна здійснюватися з дотриманням принципів автентичності, науковості, зворотності втручань та збереження історичного контексту. Роботи мають проводитися відповідно до міжнародних стандартів і законодавства України у сфері охорони культурної спадщини, із залученням фахівців у галузі архітектурної реставрації.

Таким чином, Миколаївська церква є не лише об'єктом історико-архітектурної цінності, але й важливим духовним осередком, що заслуговує на збереження для майбутніх поколінь. Її реставрація — це не лише технічне завдання, а й акт культурної відповідальності та національної самосвідомості.

3. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ, ТИПОЛОГІЯ ТА ПРИЙОМИ АРХІТЕКТУРНИХ РІШЕНЬ САКРАЛЬНОЇ АРХІТЕКТУРИ ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ТА СЛОБОЖАНЩИНИ

Кінець XVIII — початок XIX століття став періодом визначального переходу в архітектурному розвитку Лівобережної України та Слобожанщини. Саме в цей час українська сакральна архітектура вийшла за межі традиційної барокової системи й увібрала в себе нові стильові тенденції, зокрема вплив класицизму. Цей період ознаменувався поступовою відмовою від емоційної пишноти козацького бароко на користь гармонії, симетрії та раціональної впорядкованості, що відповідало новим духовним і соціокультурним запитам епохи.

Храми Лівобережжя цього періоду репрезентують собою складний синтез: вони зберігають традиційне функціональне зонування православного храму (притвор — нава — вівтар), водночас отримуючи нову просторову організацію — центричну, хрестовокупольну, симетричну. У плануванні переважає форма грецького хреста або квадрата зі зрізаними кутами, вписаного у правильну геометричну структуру. Центрична композиція з п'ятьма куполами, де центральний виступає просторовою та духовною домінантою, стає своєрідним каноном у церковному будівництві цього часу.

Об'ємно-просторова структура храмів ускладнюється: з'являються багатоярусні композиції, зимові й літні церкви в одному об'ємі, а також виразна вертикальна композиція, яка підкреслюється світловими барабанами, високими куполами, фронтонами й портиками. Простір всередині організовується за допомогою пілонів, арок, пандативів, що забезпечує плавний перехід від основи до купольного завершення. Інтер'єри прикрашаються монументальним живописом або ліпленням з рослинними мотивами — ознаками нової стилістичної стриманості.

Матеріальною основою сакрального будівництва стає цегла — дешевша та універсальніша в порівнянні з каменем, що дозволяє створювати масштабні

споруди зі складними склепінчастими системами. Для укріплення конструкцій широко застосовуються ковані металеві стяжки. Фундаменти викладаються з буту або каменю, враховуючи гідрологічні особливості місцевості.

У декоративному оздобленні простежується чіткий вплив класицизму: фасади прикрашаються рустами, пілястрами доричного або тосканського ордера, антаблементами з тригліфами, розетками, строгими фронтонами. Зникає барокова багатоплановість і асиметрія, натомість формується гармонійна, чітко окреслена структура фасаду. Вікна набувають класичної аркової чи прямокутної форми, іноді з лучковими перемичками, що підкреслює їх ритм і впорядкованість.

Колористичні рішення храмів теж зазнають трансформацій. Основна палітра — світло-жовті, кремові, охристі тони стін, поєднані з білими або світло-сірими акцентами архітектурних елементів. Куполи часто мають темно-синє або темно-зелене покриття з позолоченими маківками, що виконує як символічну, так і візуально-домінантну функцію. Така палітра сприяє збереженню монументального вигляду храму навіть у скромних сільських умовах.

Сакральна архітектура цього періоду також зберігає функціональну різноманітність. Парафіяльні храми були центрами сільської громади, монастирські — формували масштабні ансамблі, включно з дзвіницями, келіями, трапезними. У композиції храмів відображалось не лише естетичне мислення доби, а й духовна потреба у новому сакральному порядку, що спирається на канон, але оновлюється відповідно до ідеології й архітектурної логіки Нового часу.

Таким чином, сакральна архітектура Лівобережної України та Слобожанщини кінця XVIII — початку XIX століття формує якісно нову архітектурну мову. Вона поєднує глибокі православні традиції з ідеалами європейської естетики — раціональної, симетричної, стриманої — і водночас зберігає національну ідентичність. Цей етап став основою для подальшого розвитку українського храмування впродовж усього XIX століття й залишив значний пласт у культурній спадщині країни.

Таблиця 2.1 Порівняльна таблиця козацького бароко та класицизму у сакральній архітектурі Лівобережної України та Слобожанщини:

Ознака	Козацьке бароко (середина XVII – XVIII ст.)	Класицизм (кінець XVIII – початок XIX ст.)
Композиція	Вільна, вертикально орієнтована, багатоярусна	Центрична, симетрична, геометрично впорядкована
План	Трикутна, хрестоподібна, з видовженими навами	Грецький хрест, квадрат зі зрізаними кутами, восьмигранник
Куполи	Багатоярусні, грушоподібні, барокові	Напівсферичні або шоломоподібні, на високих барабанах
Фасади	Асиметричні, з розвиненою пластикою	Симетричні, строгі, з ордерною системою
Декор	Пишне ліплення, декоративні фронтони, гнуті лінії	Лаконізм, руст, пілястри, антаблементи, тригліфи, розетки
Портали та вікна	Арки складних форм, прорізи нестандартні	Аркові або прямокутні з геометричним обрамленням
Матеріали	Дерево (традиційно), іноді - цегла	Муровані споруди з цегли або цегли з каменем
Конструкції	Дерев'яні зрубні системи, шатрові перекриття	Пандативи, циліндричні або зімкнені склепіння, ковані стяжки
Інтер'єр	Іконостас з пишним різьбленням, стіни з розписами	Монументальний живопис, стримане ліплення, іноді з рослинними мотивами
Колористика фасадів	Контрастна, яскрава (білий, синій, зелений, червоний)	Пастельні тони (кремовий, світло-жовтий, білий, сірий), сині куполи
Іконографія	Емоційна, декоративно насичена	Раціональна, гармонійно вписана в архітектуру

Загальний художній образ	Динамічний, експресивний, бароковий	Спокійний, врівноважений, монументальний

Сакральна архітектура Лівобережної України та Слобожанщини кінця XVIII — початку XIX століття являє собою унікальне явище, в якому поєдналися традиційні українські архітектурні форми, ідейна спадщина козацького бароко та стильові впливи європейського класицизму. У цей період поступово змінюється образ української церкви — від багатоярусної, вертикально орієнтованої дерев'яної споруди до гармонійної мурованої будівлі з чіткою симетрією, центричністю та впорядкованістю простору. Типологія храмів визначається як функціональними, так і композиційно-планувальними чинниками.

1. За кількістю бань:

- Однобанні храми — найпростіший тип, характерний для сільських парафій, де часто зберігається традиція дерев'яного храмобудування. У мурованій архітектурі — менш поширений.

- П'ятибанні храми — домінуючий тип, що утверджується як характерна риса класицистичної сакральної архітектури. Центральний купол домінує над чотирма меншими, розміщеними по кутах, утворюючи центричну композицію.

- Багатобанні (семибанні, дев'ятибанні) — у Лівобережжі зустрічаються рідко; частіше характерні для більш ранніх барокових споруд.

2. За структурою об'ємно-просторової композиції:

- Центричні хрестовокупольні храми — найпоширеніший тип кінця XVIII — початку XIX ст., що поєднує візантійську символіку з геометричними засадами класицизму. Основу становить грецький хрест у плані або квадрат із усіченими кутами.

- Базилікальні (поздовжні) храми — трапляються рідше, переважно в пізнішій фазі класицизму, з видовженим нефом, притвором і триапсидним завершенням.

- Двоярусні храми — з поділом на зимову (нижню) та літню (верхню) церкви. Нижній ярус мав утилітарне, тепле призначення, верхній — урочистий, освітлений через барабани та куполи.

3. За матеріалом та конструктивною основою:

- Муровані храми з цегли — типовий матеріал для цієї доби. Його вибір був обумовлений довговічністю, технологічною доступністю та можливістю створення складних об'ємів.

- Змішані (камінь + цегла) конструкції — використовувались у фундаментах або цокольних частинах, особливо в регіонах із вапняковими покладами.

- Дерев'яні храми — ще трапляються в цей період, однак мають більшу подібність до попередніх століть і часто реконструюються з використанням мурованих елементів.

4. За функціональним типом:

- Парафіяльні церкви — основна маса споруд, будувалась громадами, відзначалась економічністю, але з дотриманням стильової єдності.

- Монастирські храми — мали більші розміри, урочистішу композицію, інколи — внутрішні галереї, ризаліти, окремі трапезні.

- Каплиці та дзвіниці — додаткові споруди ансамблів, часто оформлені в єдиній стилістиці з храмом.

5. За стилістичними особливостями:

- Бароково-класицистичні храми — перехідний тип із бароковими елементами (гнуті фронти, розвинене ліплення) у рамках симетричної планової структури.

- Чистий класицизм — характеризується стриманістю декору, чіткими геометричними формами, рустованими стінами, ордерними портиками, фронтонами, мінімалізмом у кольорі.

- Псевдоросійський стиль (у пізніх прикладах) — з'являється на початку XIX ст. як тенденція до візуального “візантійського” стилізування.

Типологія сакральної архітектури Лівобережної України та Слобожанщини кінця XVIII — початку XIX століття свідчить про перехід від традиційних народних форм до впорядкованих композицій доби класицизму. Центричні храми з п'ятикупольною структурою, муровані споруди з цегли, симетричні фасади з класицистичними елементами — усе це стало ознаками часу. Збереження функціонального поділу на притвор, наву та вівтар, впровадження зимових ярусів, адаптація іноземних стилістичних впливів до місцевого контексту — основні риси, які визначають архітектурну самобутність храмів цього періоду. Ці типологічні риси заклали основу подальшого розвитку української сакральної архітектури в XIX столітті.

Архітектура сакральних споруд Лівобережної України та Слобожанщини кінця XVIII — початку XIX століття репрезентує собою унікальне поєднання традицій українського козацького бароко з новими ідеями європейського класицизму. У цей період сформувався новий архітектурний канон, що синтезував православну духовну символіку з ритмами античної гармонії та пропорцій. Значний вплив на архітектурну мову храмів мали стилістичні трансформації, які поширювалися з Санкт-Петербурга та Москви, однак місцева реміснична традиція та типологічна спадкоємність залишалися визначальними.

Планувальні рішення сакральних споруд у цей період ґрунтувалися на центричних композиціях — зокрема хрестовокупольного типу, часто із квадратною в плані основою зі зрізаними кутами, восьмигранником або рівностороннім хрестом. Вівтарна частина традиційно орієнтувалася на схід, а простір храму розділявся на притвор, наву і вівтар. Значного поширення набули двоярусні композиції, де нижній ярус використовувався як зимова церква з пониженими склепіннями та окремими входами.

Об'ємно-просторові прийоми підкреслювали вертикальність і центричність храму. Центральна частина формувалася великою банею, розташованою на світловому барабані, яка піднімалася над простором і слугувала головним вертикальним акцентом. На кутах основного об'єму

симетрично розміщувалися чотири менші куполи. Перекриття здійснювалося за допомогою циліндричних або зімкнених склепінь, а перехід від квадратної основи до круглої форми барабана реалізовувався через систему пандативів.

Конструктивні рішення вирізнялися міцністю та простотою: масивні цегляні стіни зі значною товщиною, бутові фундаменти з урахуванням геології регіону, а також система металевих кованих стяжок, що забезпечували жорсткість об'єму та стабільність склепінчастих конструкцій. Особливістю була висока конструктивна адаптивність: у зимових храмах використовувались понижені склепіння, окремі входи й система теплової ізоляції.

Декоративне оздоблення поступово еволюціонувало від барокової пишноти до класицистичної стриманості. Основні фасади прикрашались пілястрами або колонами доричного та тосканського ордерів, з чітким рустом і симетрією. Антаблементи прикрашались тригліфами й ліпними розетками, фронти над портиками виконувались у формі рівнобедрених трикутників. Декор набував функціонального характеру — він не перевантажував об'єм, а підкреслював логіку форм.

Віконні прорізи були арковими, круглими або прямокутними, часто із лучковими перемичками в нижніх ярусах. Ритмічність вікон і їх симетричне розміщення надавали фасадам завершеного вигляду. Вхідні портали оздоблювалися фронтонами, ліпними елементами та рустованим обрамленням, підкреслюючи парадність головного входу.

Куполи, які були центральним елементом храму, зазвичай виконувались з металевим покриттям — фарбованим у синій або зелений колір, символізуючи небесну чистоту й духовну вічність. Барабани куполів були багатоярусними, оздобленими лізенами й вікнами, а завершенням ставали золочені маківки з хрестами, які служили не лише релігійним символом, а й архітектурним акцентом у силуеті місцевості.

Інтер'єри храмів прикрашались живописом або ліпленням. У багатьох випадках монументальні фрески на склепіннях і пілонах ілюстрували сцени зі Святого Письма. Проте для цього періоду характерне також застосування

ліпного рослинного орнаменту в зоні пандативів і куполів, як декоративна альтернатива традиційному живопису. Іконостаси вирізнялися стриманістю, хоча зберігали канонічну триярусну структуру з елементами орнаментального різьблення.

Таким чином, архітектурні прийоми сакральних споруд Лівобережної України та Слобожанщини кінця XVIII — початку XIX століття сформували нову стилістичну мову української церковної архітектури. Вона поєднувала традиційну православну символіку з естетикою античного класицизму, зберігаючи сакральний зміст і впорядковану гармонію простору. Центричність, симетрія, монументальність і стриманий декор стали характерними ознаками храмового будівництва цієї доби.

4. ІСТОРИЧНА ДОВІДКА МИКОЛАЇВСЬКОЇ ЦЕРКВИ В СЕЛІ ЮНАКІВКА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Об'єктом дослідження та проектування є Миколаївська церква — пам'ятка архітектури національного значення, розташована на відкритій рівнинній ділянці в центрі села Юнаківка Сумської області, де виконує роль композиційної домінанти в просторі населеного пункту.

Мурована п'ятикупольна церква побудована впродовж 1793-1806 років, ймовірно, за проектом видатного російського митця – архітектора, художника, поета та музиканта Миколи Львова (1755-1803). За архітектурною стилістикою споруда має спільні риси з творами іншого відомого архітектора – італійця Джакомо Кваренгі (1744-1817). Протягом часу церква збереглася майже без значних перебудом, лише в ХІХ столітті до її західного фасаду було прибудовано прямокутний у плані притвор.

Архітектурний образ церкви демонструє характерні риси зрілого класицизму та подібний до творчих засад російської архітектурної школи кінця ХVІІІ – початку ХІХ століття.

Рисунок 4.1. Загальний вигляд Миколаївської церкви в 1920-х роках.

Церква має чітку симетричну композицію. У плані вона є квадратом зі скошеними кутами, побудована за хрестовокупольною схемою. Конструктивно будівля двоярусна та п'ятикупольна, чотиристовпова, із домінуючим центральним куполом. Нижній ярус, який виконував функцію зимової церкви, повторює конфігурацію верхнього і перекритий системою напівциркульних склепінь із розпалубками. Верхній ярус увінчаний п'ятьма куполами на високих круглих барабанах — центральний перекрито зімкнутим склепінням, інші — напівциркульними. Паперть має плоске перекриття.

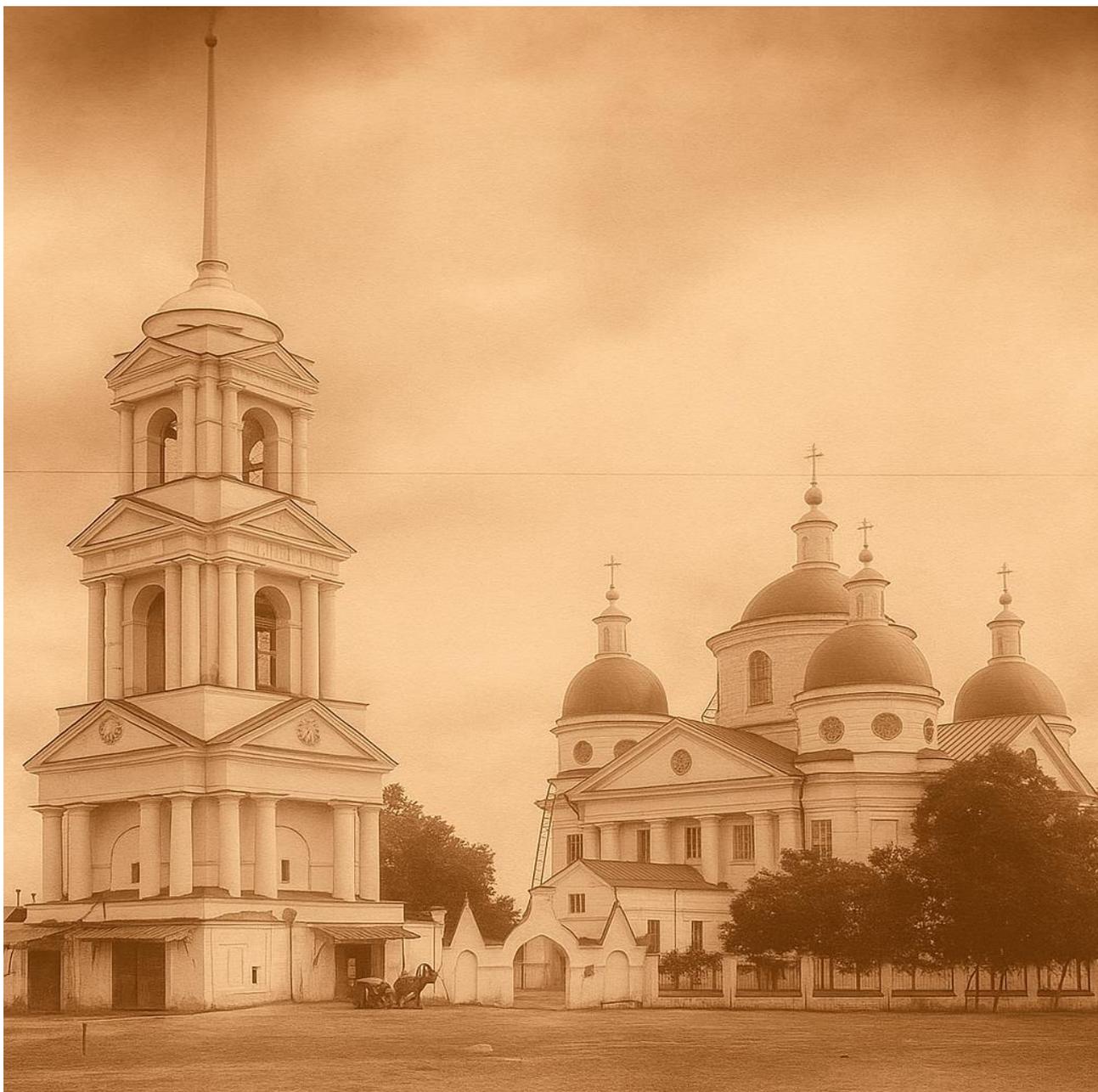

Рисунок 4.2. Загальний вигляд Миколаївської церкви в 1920-х роках.

Для підвищення міцності конструкцій арки та куполи укріплені металевими кованими стяжками, що є характерним прийомом для архітектури кінця XVIII — початку XIX століття.

Функціонально храм вирішено як простір, що обслуговує різні періоди літургійного циклу — зимовий храм у нижньому ярусі, літній — у верхньому. Чотиристовпова структура дозволяє чітко зонування внутрішнього простору та створення виразного купольного перекриття.

Симетричне планування визначає однакове оформлення усіх фасадів. Їх композиція побудована на чергуванні масивних шестиколонних римсько-доричних портиків із високими трикутними фронтонами та зрізаних кутів, підкреслених парами менших колон. Антаблемент портиків декоровано чергуванням тригліфів та ліпних розеток. Стіни і підбанники мають рустовану обробку. Центр композиції акцентовано головним куполом, розташованим на перетині основних осей.

Віконні прорізи різноманітної форми сприяють освітленню храму: у центральному барабані — напівциркульні, у кутових — круглі, у нижньому ярусі — лучкові, а на фасадах — прямокутні. Таке різноманіття форм сприяє гармонійному розкриттю внутрішнього простору в природному світлі.

Внутрішній простір вирізняється висотним розкриттям та гармонією архітектурних форм. Напівсферичні куполи створюють урочисту атмосферу та підкреслюють вертикальну динаміку простору. Частково зберігся монументальний стінопис на склепіннях, барабанах, арках і стінах. Особливої уваги заслуговує ліплення рослинного характеру на вітрилах центрального купола, яке замінило традиційний живопис і є унікальною рисою декору храму.

Архітектурно-планувальні рішення Миколаївської церкви демонструють високий рівень композиційної організації, гармонійне поєднання функціональних, конструктивних і естетичних елементів. Споруда є яскравим зразком культової архітектури класицизму в Україні та має значну культурну, історичну й архітектурну цінність, що обґрунтовує необхідність її фахової реставрації з максимально можливим збереженням автентичних елементів. Її збереження та реставрація становлять важливе завдання в контексті охорони національної культурної спадщини України, особливо в умовах сучасних викликів, пов'язаних із воєнною агресією та занепадом об'єктів сакральної архітектури в малих громадах.

Рисунок 4.3. Загальний вигляд Миколаївської церкви в період війни.

Рисунок 4.4. Загальний вигляд Миколаївської церкви в період війни.

Рисунок 4.5. Загальний вигляд Миколаївської церкви в період війни.

5. ПОШКОДЖЕННЯ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ЦЕРКВИ В СЕЛІ ЮНАКІВКА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Миколаївська церква в селі Юнаківка Сумської області є пам'яткою архітектури національного значення, що з 2022 року перебуває в зоні підвищеної небезпеки внаслідок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України. Через близькість до державного кордону церква піддається постійній загрозі від артилерійських обстрілів, вибухових хвиль та супутніх руйнівних чинників, які мають негативний вплив на її конструктивний стан, оздоблення й прилеглу територію.

В жовтні місяці 2024 року Миколаївська церква в селі Юнаківка Сумської області зазнала досить суттєвих пошкоджень. Внаслідок авіаційного удару зі сторони російської федерації було частково зруйновано та пошкоджено куполи церкви та барабан.

Станом на сьогодні зафіксовано низку характерних пошкоджень, внаслідок дії часу, природних чинників та збройної агресії російської федерації, які в сукупності свідчать про поступову втрату фізичної цілісності споруди. На зовнішніх фасадах виявлено тріщини в кладці цегляних стін, особливо в зонах барабанів, карнизів і декоративних пілястр. Штукатурний шар у нижній частині будівлі зазнав часткового обвалення, а також локального відшарування на оголених поверхнях. Значна частина віконних прорізів втратила скління внаслідок вибухових хвиль, що призвело до деформації дерев'яних рам і втрати фурнітури. Окремі елементи фасадного декору, зокрема ліпні розетки, фрагменти антаблемента і фронтонів, отримали механічні ушкодження або частково зруйновані.

Покрівля церкви також зазнала пошкоджень. Металеве покриття куполів має сліди деформацій, тріщин і порушення герметичності, внаслідок чого з'явилися протікання. Це спричинило вологість у внутрішньому просторі храму, зокрема під купольними склепіннями. На поверхні пандативів і у вітрилах центральної бані зафіксоване осипання штукатурки, часткове ураження

ліпленого декору та поява мікротріщин у монументальному живописі. В умовах підвищеної вологості також спостерігається осередкове ураження цвіллю в нижньому ярусі, що виконував функцію зимової церкви.

Рисунок 5.1. Вигляд центрального барабану Миколаївської церкви, що зазнав пошкоджень внаслідок збройної агресії російської федерації (жовтень 2024 року).

Прилегла територія зазнала механічних пошкоджень: частково зруйновано мощення основної пішохідної алеї, деформовано ділянки огорожі, а також пошкоджено деякі малі архітектурні форми та інформаційні елементи. Поряд із церквою спостерігається виривання ґрунту внаслідок вибухів, знищення окремих зелених насаджень, особливо старих дерев, що є частиною історичного ландшафту.

Незважаючи на те, що Миколаївська церква не зазнала прямого влучання, тривалий вплив вібраційних навантажень, змін температури, атмосферної вологи та динамічних факторів внаслідок вибухів створює критичні умови для її подальшого збереження. Через ускладнену логістику, обмеженість у доступі до реставраційних ресурсів і брак постійного технічного обслуговування, існує загроза прогресивної деградації як конструктивних елементів, так і декоративного оздоблення храму.

Таким чином, Миколаївська церква в Юнаківці потребує негайного обстеження технічного стану з подальшою фіксацією пошкоджень, консерваційними заходами та підготовкою проєкту першочергових протиаварійних і реставраційних робіт. Включення об'єкта до реєстрів пошкоджених пам'яток національного значення та подання на міжнародні платформи (ЮНЕСКО, ICOMOS, ALIPH тощо) є необхідним кроком для збереження цієї сакральної споруди як свідчення історичної, культурної та духовної спадщини українського народу.

Рисунок 5.2. Загальний вигляд Миколаївської церкви станом на 2023 рік.

6. ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНА СТРУКТУРА ЦЕРКВИ В СЕЛІ ЮНАКІВКА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Миколаївська церква в селі Юнаківка — яскравий приклад хрестовокупольного храму з симетричною центричною композицією, що є характерною для класицистичного церковного будівництва кінця XVIII — початку XIX століття. Аналіз креслень (планів першого та другого ярусів, розрізів 1–1 та 2–2) дозволяє виявити чітку планувальну логіку, базовану на поєднанні сакрального символізму, функціональної доцільності та монументальності.

У плані церква має квадратну форму з усіченими зовнішніми кутами, що формують восьмигранний об'єм із чотирма виступаючими раменами у вигляді хреста. Така конфігурація створює центричну структуру з акцентом на вертикальну вісь, яку підсилює основна купольна композиція. В основі просторової організації — чотиристовпна схема з центральним квадратом, навколо якого розміщуються функціонально важливі зони.

Головна вісь храму орієнтована зі сходу на захід. У східній частині традиційно розміщено вівтарну частину (східне рамено хреста), що має напівкруглу апсиду та підвищення для престолу. Центральна нава з великою висотною домінантою — куполом на барабані — виконує функцію основного зібрання вірян. Північне та південне рамена хреста забезпечують просторове розширення для богослужбового процесу, а також можуть використовуватись для окремих груп молільників чи встановлення іконних композицій.

У західній частині знаходиться притвор, що виконує роль вхідного простору, через який відбувається потрапляння до храму. План першого ярусу показує, що притвор має прямокутну форму та окреме перекриття, пласке в своїй конструкції, що підкреслює його допоміжний характер. Саме тут можуть розташовуватись додаткові функції: сходи на хори, інформаційна зона, церковна лавка або зона прийому.

Важливою особливістю храму є наявність двоярусної структури. Нижній ярус виконував функцію зимової церкви — тобто забезпечував можливість проведення богослужінь у холодну пору року. Його план відповідає конфігурації верхнього ярусу, однак має нижчу висоту, щільнішу структуру й менші прорізи. Перекриття нижнього ярусу — циліндричні склепіння з розпалубками, що дозволяє ефективно розподіляти навантаження та формувати стійку несучу конструкцію для верхнього рівня.

Функціональні зв'язки між ярусами забезпечуються внутрішніми сходами (не зображеними на кресленнях, але типово розміщеними в західній частині або в товщі стін), що дозволяють доступ до верхнього храму та купольного простору. Верхній ярус — просторий, двосвітний, із розвиненою системою світлових отворів: прямокутні вікна в стінах, аркові в барабані головного купола та круглі — в кутових підбанниках. Це забезпечує рівномірне природне освітлення центральної частини храму.

Із просторово-композиційної точки зору, планувально-функціональна структура храму відповідає канонам православної архітектури, зберігаючи класичний поділ на вівтар, наву та притвор. Водночас завдяки впливу класицизму об'ємно-планувальна схема вирізняється симетрією, геометричною ясністю та чіткою конструктивною логікою.

Таким чином, планувально-функціональна структура Миколаївської церкви є прикладом гармонійного поєднання релігійної традиції та архітектурної впорядкованості, забезпечуючи як сакральну функцію, так і зручну просторову організацію для відправлення богослужінь, проведення обрядів і спілкування громади.

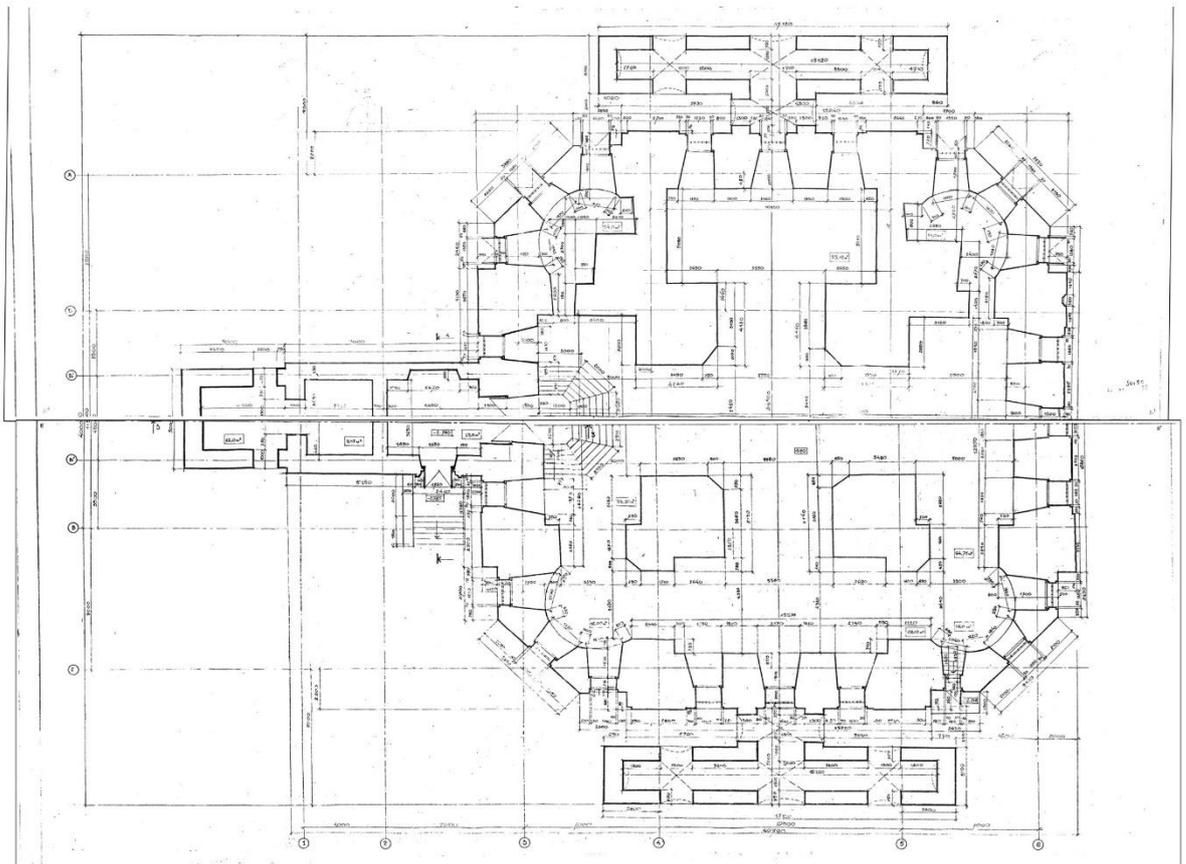

Рисунок 6.1. Миколаївська церква. План 1-го ярусу. Архівні матеріали.

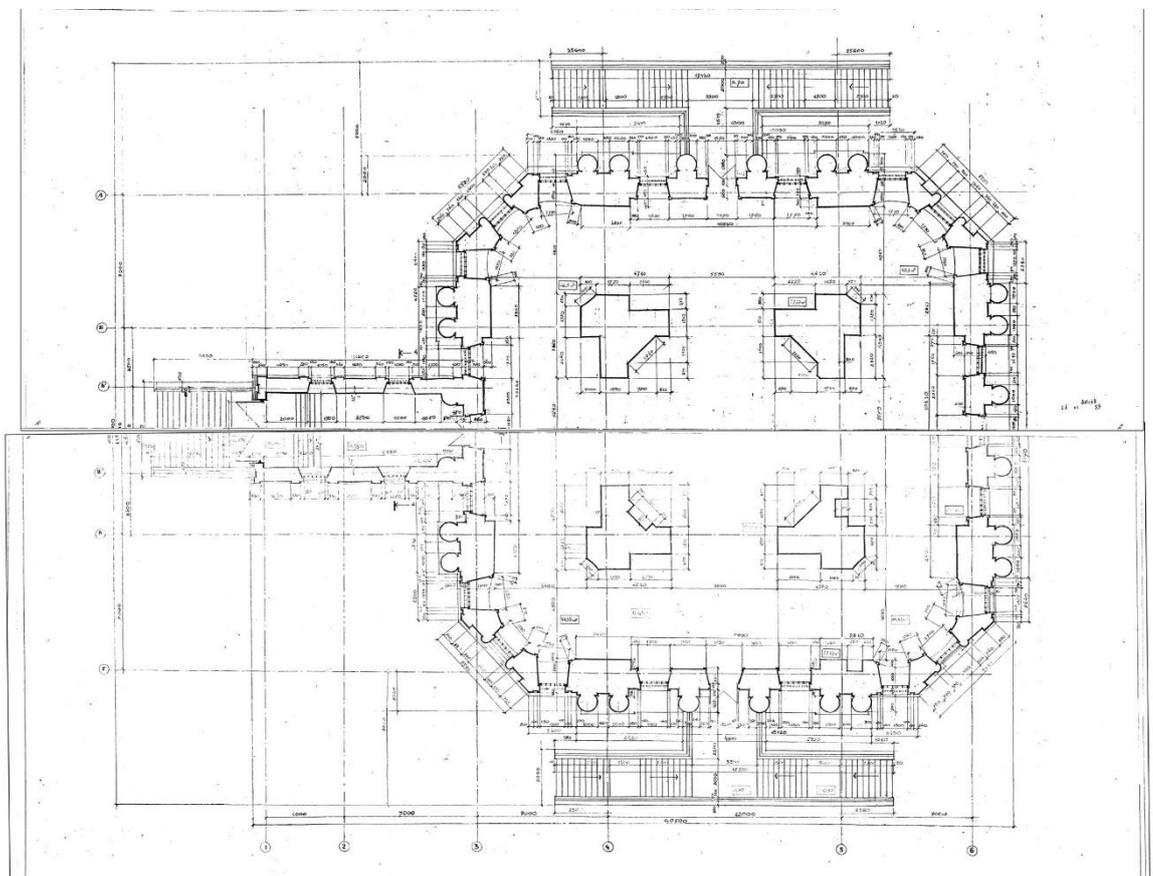

Рисунок 6.2. Миколаївська церква. План 2-го ярусу. Архівні матеріали.

7. КОЛЬОРОВЕ ВИРШЕННЯ ТА ОЗДОБЛЕННЯ ФАСАДІВ ЦЕРКВИ В СЕЛІ ЮНАКІВКА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Миколаївська церква в селі Юнаківка є характерним зразком культової архітектури кінця XVIII — початку XIX століття, в якій органічно поєднано риси пізнього бароко та класицизму. Архітектурна композиція фасадів побудована на основі симетрії, врівноваженості та гармонійної пластики. Об'ємна структура будівлі має квадратний план із зрізаними кутами, що формує чітко центричну просторову схему з домінуванням центрального купола, оточеного чотирма меншими банями на кутах.

Двоярусна структура храму логічно розділена карнизами, які акцентують горизонтальні членування фасадів, водночас вертикальний ритм забезпечується пілястрами та колонами з доричними капітелями. На головному, західному фасаді домінує шестиколонний портик доричного ордера з високим трикутним фронтоном, в якому влаштовано кругле вікно-окулос — характерний елемент класицистичних храмів. Дверний проріз має аркову форму й обрамлений рустованим тиньком, що підкреслює парадність входу. Фасади загалом вирішені у стриманій, але виразній декоративній манері: використано прості, але пластично виразні форми, гармонійно поєднані в єдиній композиційній системі.

Архітектурне оздоблення включає рустовані пілястри та колони, які надають фасадам відчуття монументальності й статичності. Просторову глибину фасадів створюють вікна, що розташовані в глибоких нішах: вони аркові або прямокутні, часто обрамлені сандриками та профільованими лиштвами. Антаблементи над колонами містять декоративний фриз із тригліфами та розетками, що підтримують класицистичну стилістику храму.

Додаткове декоративне наповнення формують овалові медальйони, аркатурні пояси та фронтони над вікнами, що створюють багатий, але врівноважений орнаментальний шар. Центральний купол має восьмигранний барабан із вертикальними прорізами та лізенами, що підсилюють ритмічність об'ємної композиції. Кутові бані мають менші розміри, розміщені на компактних

барабанах, також оздоблених вікнами. Усі бані завершуються маківками із золоченими хрестами, які підкреслюють сакральний характер споруди.

Цокольна частина будівлі вирішена масивно, з меншими віконними прорізами, що створює ефект підняття основного об'єму над землею. Перед головним входом влаштовані широкі симетричні сходи, які підсилюють парадність входу та водночас зберігають загальну симетрію композиції.

Рисунок 7.1. Миколаївська церква. Західний фасад.

Кольорове вирішення фасадів є виваженим і символічно навантаженим. Загальна стилістика кольорових рішень характеризувалась використанням пастельних і стриманих відтінків. Основні площини стін мали теплі кольори — світло-жовтий, кремовий, блідо-охристий. Такий підхід візуально пом'якшував монументальність об'ємів, полегшував сприйняття масивної цегляної кладки,

добре взаємодіяв з природним освітленням та відповідав можливостям місцевих ремісників, які використовували вапняні тиньки з натуральними пігментами.

На тлі світлих стін контрастно виділялися архітектурні елементи — карнизи, фризи, пілястри, лиштви, які здебільшого фарбувалися у білий або світло-сірий колір. Така кольорова ієрархія допомагала візуально організувати фасад, підкреслити симетрію, вертикальні й горизонтальні членування. Водночас білий колір символізував духовну чистоту, а світло-сірий — стриманість і піднесеність, що відповідало загальному класицистичному ідеалу.

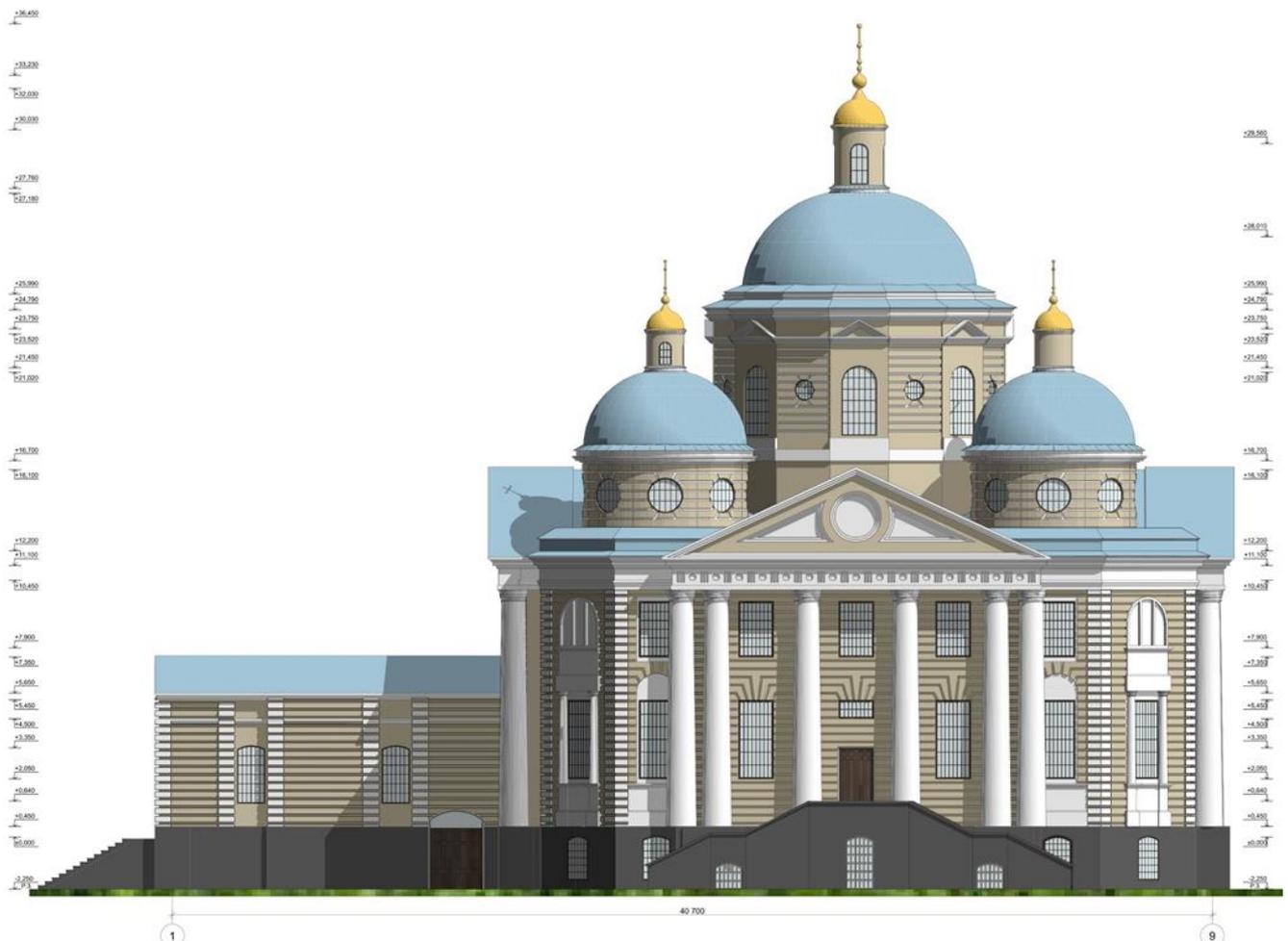

Рисунок 7.2. Миколаївська церква. Південний фасад.

Цокольна частина будівель зазвичай була вирішена у практичному темно-сірому, графітовому або кам'яному відтінку. Такий вибір пояснюється потребою у зносостійкості нижнього ярусу, захисті від забруднення і візуальному «приземленні» будівлі. Цоколь забезпечував візуальну основу, на яку спирається вертикальна композиція храму.

Окреме значення мало кольорове вирішення куполів та покрівлі. Найпоширенішим кольором центральних куполів був насичений темно-синій, що символізував небеса, божественну висоту та вічність. Куполи бічних об'ємів або менших храмів іноді фарбували в темно-зелений колір, що асоціювався з вічним життям і воскресінням. Маківки куполів, хрести та завершення барабанів традиційно покривалися позолотою або срібленням, або ж імітацією благородного металу, що символізувало Боже світло та небесну славу.

Віконні та дверні прорізи в сакральних спорудах цього періоду зазвичай мали темно-коричневе або горіхове забарвлення. Така кольорова гама підкреслювала матеріальність дерев'яних елементів, добре контрастувала зі світлими стінами і була практичною в експлуатації. Декоративні наличники навколо вікон часто фарбували в той же білий або світло-сірий колір, що й інші фасадні акценти, зберігаючи загальну стилістичну єдність.

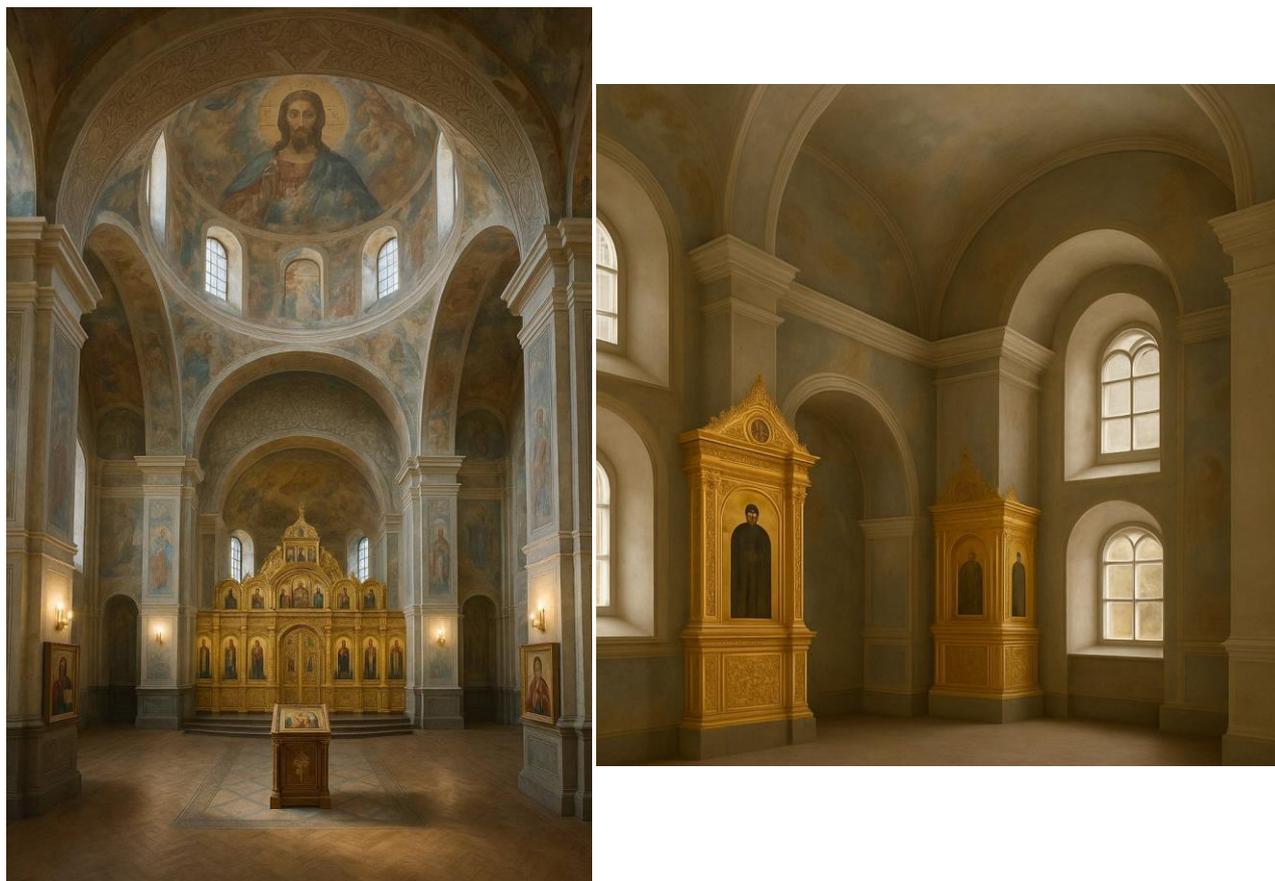

Рисунок 7.3. Варіативні вирішення інтер'єрів другого ярусу Миколаївської церкви в селі Юнаківка

Інтер'єри храмів зазвичай вирішувались у світлих, пастельних тонах: стіни мали кремове або жовтувате забарвлення, що створювало теплу атмосферу. Склепіння та бані прикрашалися розписами з домінуванням блакитного, золотистого, виноградного (бордового) кольорів. Ліпний декор або залишався білим, або злегка тонувався, аби підкреслити його пластику в м'якому світлі.

Таблиця 7.1. Опорядження фасадів Миколаївської церкви в селі Юнаківка Сумської області

Елемент фасаду	Матеріал/техніка виконання	Колір/оздоблення	Примітки
Основні стіни	Цегляна кладка, тинькована, рустована	Світло-жовтий / блідо-охристий	Типове для класицизму, вапняна фарба з мінеральними пігментами
Карнизи, фризи, пілястри, лиштви	Тиньк, ліплення по тиньку	Білий або світло-сірий	Контраст із основним тлом, підкреслення членування фасаду
Цоколь	Камінь або тинькована цегла	Темно-сірий / графітовий	Стійкий до вологи, візуально «приземлює» об'єм
Портали/входи	Цегляна кладка з тиньком, декоративне ліплення	Білий, з контрастними тіннями	Фронтон з трикутником, акцентоване обрамлення
Колони портику	Тинькована з цегла або ліплення	Білий	Ордерно доричного типу, з капітелями
Фронтони	Цегляна кладка з тиньком, ліплення	Білий, можливо із вікном-окулюсом	Класичні форми, з ліпними тригліфами та розетками

Вікна – центральний барабан	Дерев'яні віконні рами, штукатурка по відкосах	Вінка – темно-коричневі; обрамлення – світло-сіре / біле	Напівциркульна форма
Вікна – бічні барабани	Дерев'яні вікна, круглі	Коричневі (горіх), обрамлення біле	Рівномірно розміщені
Вікна – нижній ярус	Дерево, тиньковані відкоси	Лучкові перемички, коричнева рама, біле обрамлення	Утеплений ярус зимової церкви
Куполи	Метал (мідь), фарбований	Темно-синій	Центральний – великий, бокові – менші, маківки позолочені
Маківки та хрести	Метал, декоративне завершення	Позолота / імітація золота	Символізують божественне світло, виконують роль вертикального акценту
Огорожа	Кована, з кам'яними стовпами	Чорна ковка, стовпи – сірий або охристий	Відповідає історичному характеру об'єкта

Загалом, декоративно-колористичне вирішення фасадів Миколаївської церкви, як і в цілому всієї сакральної архітектури Лівобережної України та Слобожанщини кінця XVIII — початку XIX століття, ґрунтується на глибокому поєднанні естетики класицизму з православною символікою та є прикладом ретельного поєднання символіки, художніх традицій та конструктивної логіки. Колористичні рішення були результатом як художнього задуму, так і ремісничої традиції, що базувалась на місцевих матеріалах, техніках і релігійному світогляді. У своїй сукупності вони сформували візуально цілісний, стриманий і

монументальний образ храму, що залишається знаковим для української культури й донині.

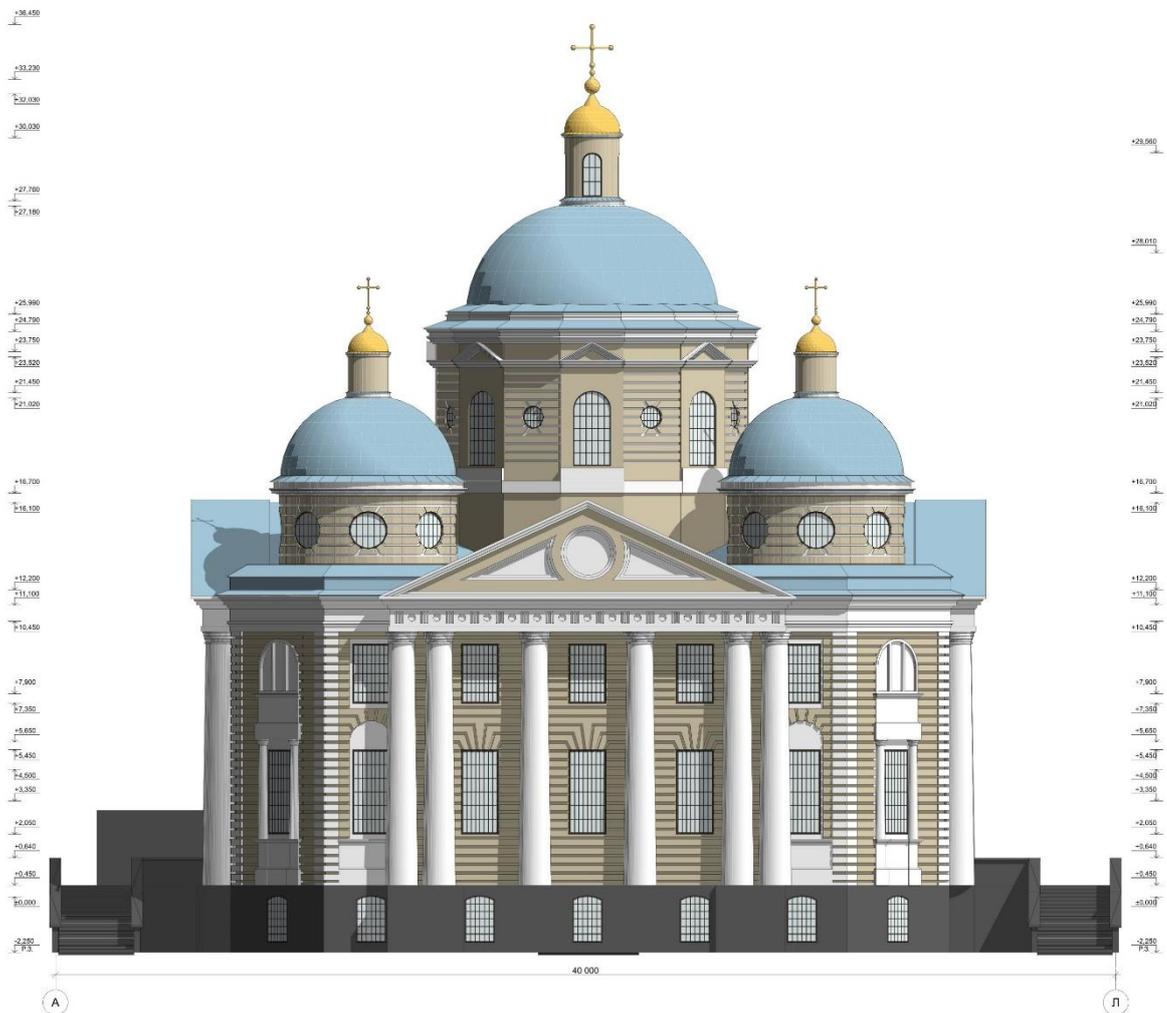

Рисунок 7.4. Миколаївська церква. Східний фасад.

Такий підхід відповідав естетичним і духовним потребам часу, гармоніював із природним оточенням та підкреслював сакральний статус споруди. При цьому він демонструє перехідний характер архітектури кінця XVIII — початку XIX століття, де барокова емоційність і динаміка поступово поступаються класицистичній врівноваженості, впорядкованості та монументальності.

8. МІСТОБУДІВНІ РІШЕННЯ РОЗМІЩЕННЯ ЦЕРКВИ В СЕЛІ ЮНАКІВКА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Миколаївська церква розташована в селі Юнаківка Сумського району Сумської області, на території сучасної Юнаківської сільської територіальної громади. Населений пункт знаходиться на північному сході України, приблизно за 25 км від обласного центру — міста Суми — та неподалік від державного кордону з російською федерацією. Географічне положення об'єкта має важливе стратегічне й культурне значення, що актуалізує питання збереження та реставрації пам'ятки національного значення.

У містобудівній структурі села Миколаївська церква займає панівне положення. Вона розташована в центральній частині Юнаківки, на природному підвищенні, що забезпечує її домінування у ландшафтному та візуальному середовищі. Розміщення храму в топографічному центрі відповідає традиційній православній моделі організації сакрального простору, в якій храм не лише є місцем богослужіння, а й формує центр тяжіння громади, вісь просторової ідентичності поселення. Завдяки розміщенню на підвищенні та своїй багатоярусній архітектурі з п'ятьма куполами, церква формує силуетну домінанту села, видиму з різних напрямків підходу до населеного пункту та виконує роль вертикального і духовного орієнтира.

Сама споруда відіграє важливу роль у формуванні архітектурно-просторової осі села Юнаківка, організація території довкола храму відповідає класичній схемі сакрального центру. Від церкви розходить мережа вулиць, які формують просторову вісь населеного пункту. Таким чином, церква не лише організовує навколишній простір, а й виконує роль основного композиційного ядра села. Її розташування сприяє формуванню локального центру тяжіння, що забезпечує зручність доступу для мешканців села та гостей громади.

Сучасний стан транспортної інфраструктури Юнаківської сільської територіальної громади формує додаткові умови для збереження й розвитку історико-культурного середовища. Навколишня транспортна інфраструктура,

хоч і не надто розгалужена, але забезпечує базовий доступ до об'єкта. Загальна протяжність доріг з твердим покриттям на території громади становить 74,649 км, з яких 58,649 км — це комунальні дороги. Основними видами транспорту, якими користуються місцеві жителі, є автобуси, приватні автомобілі, велосипеди, а також пішохідні маршрути. Автобусне сполучення дозволяє здійснювати пересування як між населеними пунктами громади, так і до найближчих міст. Приватний транспорт активно використовується не лише для індивідуального користування, а й для перевезення інших мешканців. Велосипед залишається популярним видом транспорту в сільській місцевості завдяки своїй економічності та мобільності, а пішохідні доріжки забезпечують зручність у межах села. Також у деяких мешканців є власний водний транспорт (човни), який використовується для рибальства.

Таблиця 8.1. Відстань від населених пунктів до адміністративного центру громади

Назва старостинського округу	Назва населеного пункту	Відстань від сільських населених пунктів до центру громади, км		
		до райцентру, км	до центру громади, км	до найближчої зупинки громадського транспорту, км
Юнаківська сільська рада	Юнаківка	44	0	0.2
	Садки	50	6	6
Кияницький старостинський округ	Кияниця	30	14	0
	Варачине	38	10,6	2,5
	Іволжанське	28	17	0
	Мар'їне	38	13	0
	Мала Корчаківка	28	21	3
	Корчаківка	32	17,5	3

	Нова Січ	33	14	0
	Храпівщина	34	11	0
	Яблунівка	41	8	0
Басівський старостинський округ	Басівка	57	10	0
	Локня	47	7	0
	Новеньке	61	18	4
Могрицький старостинський округ	Могриця	31	22	7

Доступ до храму здійснюється з боку головної вулиці, що з'єднує центральну частину села з його периферією. Простір навколо церкви має потенціал для подальшого благоустрою — формування пішохідних алей, зон відпочинку, оглядових майданчиків та охоронного периметра, що дозволить створити гармонійне середовище, сприятливе як для релігійної діяльності, так і для туристичного та культурного використання.

Розташування Миколаївської церкви на тлі такої транспортної доступності є зручним як для жителів села, так і для відвідувачів громади. Завдяки вигідному містобудівному розміщенню, наявності візуального коридору, збереженій архітектурній автентичності та транспортній доступності, Миколаївська церква має всі передумови для ефективної інтеграції в оновлене просторове середовище сучасного села. Водночас візуальна домінанта храму забезпечує її чітку орієнтацію у просторі, підсилюючи культурне та містобудівне значення. Територія довкола церкви має потенціал для формування охоронної зони, розвитку супровідної інфраструктури (туристичної, інформаційної, рекреаційної), що дозволить зберегти її історико-архітектурну автентичність та інтегрувати сакральну споруду в сучасну систему життєдіяльності громади.

Таким чином, містобудівне розміщення Миколаївської церкви є результатом поєднання природно-ландшафтних умов, сакральних традицій українського церковного будівництва та логіки просторової організації сільських

поселень. Її центральне та домінантне положення в селі забезпечує не лише композиційну завершеність сільського середовища, а й високий потенціал для збереження, популяризації та включення пам'ятки до культурно-туристичних маршрутів регіону.

9. КОНСТРУКТИВНІ РІШЕННЯ ЦЕРКВИ В СЕЛІ ЮНАКІВКА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Миколаївська церква в селі Юнаківка є зразком цегляної хрестовокупольної двоярусної п'ятикупольної споруди в стилі класицизму з елементами російської архітектурної школи кінця XVIII — початку XIX століття. Всі основні конструктивні елементи храму збережені в автентичному вигляді, що дозволяє точно визначити особливості її просторово-конструктивної системи. Архітектурно-просторова структура храму базується на симетричному хрестовокупольному плануванні з чітко вираженим центричним об'ємом, що формує головну доміанту. Конструктивні рішення будівлі забезпечують не лише її довговічність, а й високі просторово-естетичні якості.

У плані храм є квадратним з обрізаними зовнішніми кутами, що формують восьмигранний об'єм із чотирма виступаючими раменами хреста. Центральна частина перекрита великою сферичною банею, яка спирається на високий світловий барабан, встановлений на масивному квадратному у плані підбаннику. Конструкція купола забезпечує освітлення інтер'єру через аркові прорізи барабана, а також відіграє важливу роль у створенні вертикальної доміант силиуету.

Перекриття основного молитовного простору у верхньому ярусі реалізоване у вигляді системи циліндричних склепінь із розпалубками. У підбанному квадраті використано підпружні арки та пандативи для передачі навантаження від основного купола на чотири центральні пілони. Частини приміщень, розміщених у кутових об'ємах та західному притворі, перекриті зімкненими склепіннями або дерев'яним балковим настилом (притвор). Такі конструкції є типовими для храмів хрестовокупольного типу.

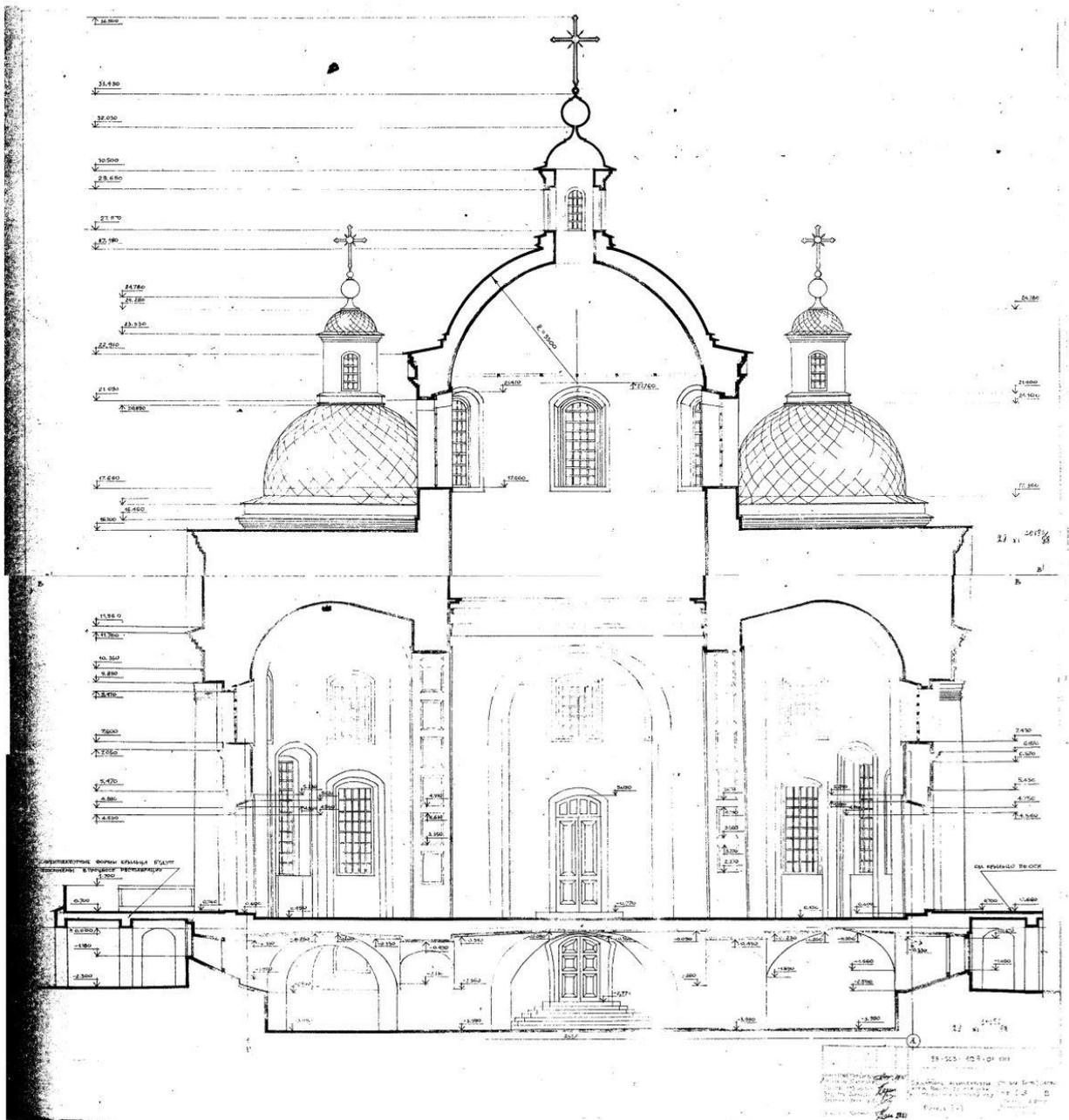

Рисунок 9.1. Миколаївська церква. Розріз 1-1. Архівні матеріали.

Основними несучими елементами є товсті цегляні стіни, що мають значну товщину (до 1,2 м), з рустованими поверхнями, які сприймають вертикальні навантаження від склепінь, куполів і барабанів. Кути об'єму посилені контрфорсами, інтегрованими в архітектурну композицію фасадів. Це зокрема монументальні шестиколонні портики доричного ордера на всіх фасадах, що спираються на фундаменти, з'єднані з основним несучим контуром споруди. Всі фасадні площини членуються пілястрами, а міжповерхові розділення підкреслені горизонтальними карнизами. Центральну частину храму формують чотири

масивні квадратні пілони, на які спираються арки підкупольного простору. Вони несуть на собі основне вертикальне навантаження від купола. Арки — напівциркульні, виконані з цегли, в деяких місцях укріплені кованими затяжками, що служать для просторової жорсткості та зменшення розпору, які проходять через основні арки та бані. Вони перешкоджають деформаціям склепінь і є важливою частиною збереження споруди.

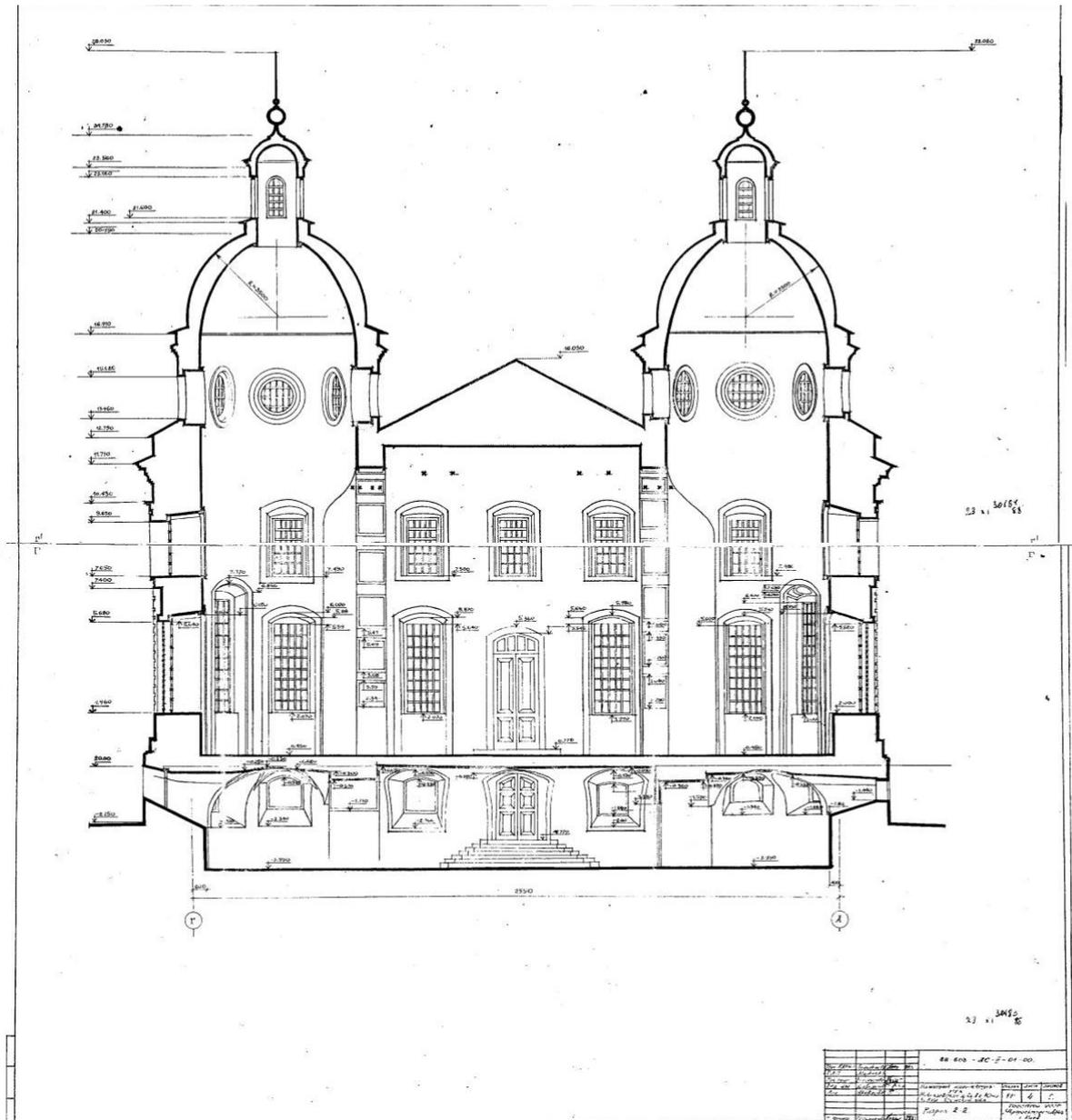

Рисунок 9.2. Миколаївська церква. Розріз 2-2. Архівні матеріали.

Конструкція даху над боковими раменами хреста та нижніми ярусами — двосхила або ламана залежно від об'єму по дерев'яній кроквяній системі з дощаним настилом і металевим покриттям. Центральний купол встановлений на

високому восьмигранному барабані зі світловими отворами. Бічні бані розміщені на круглих або багатогранних барабанах менших розмірів. Купольні конструкції виконані зі зімкнених сферичних оболонок, найімовірніше — з дерев'яного або металевого каркасу. Покриття дахів та куполів виконане з листового металу (ймовірно, раніше — з оцинкованої сталі або міді), що забезпечує довготривалий захист від атмосферних впливів. Куполи є візуальними та просторовими домінантами.

Цокольна частина церкви виконана з масивної кладки й має підвищений рівень (на $\approx 0,8\text{--}1,2$ м), що забезпечує захист основних стін від зволоження. Цоколь має гладку або незначну рустовану обробку, оздоблений штукатуркою. У цоколі розташовані невеликі віконні отвори з лучковими перемичками, що забезпечують денне освітлення для нижнього ярусу.

Фундаментна частина складається з масивної кам'яної або бутової кладки, яка спирається на ущільнені ґрунти. Вона заглиблена нижче рівня планування, що дозволяє ефективно розподіляти навантаження від масивних стін, склепінь і куполів. Конструкція фундаменту має ширину, достатню для забезпечення стійкості на природній ґрунтовій основі. Таке рішення було типовим для монументального храмового будівництва кінця XVIII століття.

Фрагменти конструкцій віконних та дверних прорізів вказують на наявність дерев'яних віконних рам із прямокутними або арковими перемичками, відповідно до стилістики фасадів. У верхньому ярусі віконні отвори аркові (центральна баня), круглі (кутові барабани), а в нижньому — лучкові або прямокутні. Двері встановлені в аркових отворах із рустованими обрамленнями. Віконні та дверні заповнення виконані з дерева.

Наявність елементів монументального ліплення в інтер'єрі, зокрема у вітрилах центрального купола, не лише виконує художню функцію, а й інтегрується в конструктивну систему склепінь, формуючи завершену просторову композицію.

Таким чином, конструктивна система Миколаївської церкви поєднує традиційні прийоми мурування з інженерними елементами, властивими періоду

класицизму: використання купольних перекриттів, кованих з'язок, геометрично чіткої симетрії несучих конструкцій та ефективного освітлення через верхні світлові барабани. Усі ці елементи утворюють надійну конструкцію, що забезпечує стабільність храму впродовж століть та дозволяє зберегти його архітектурну цінність донині.

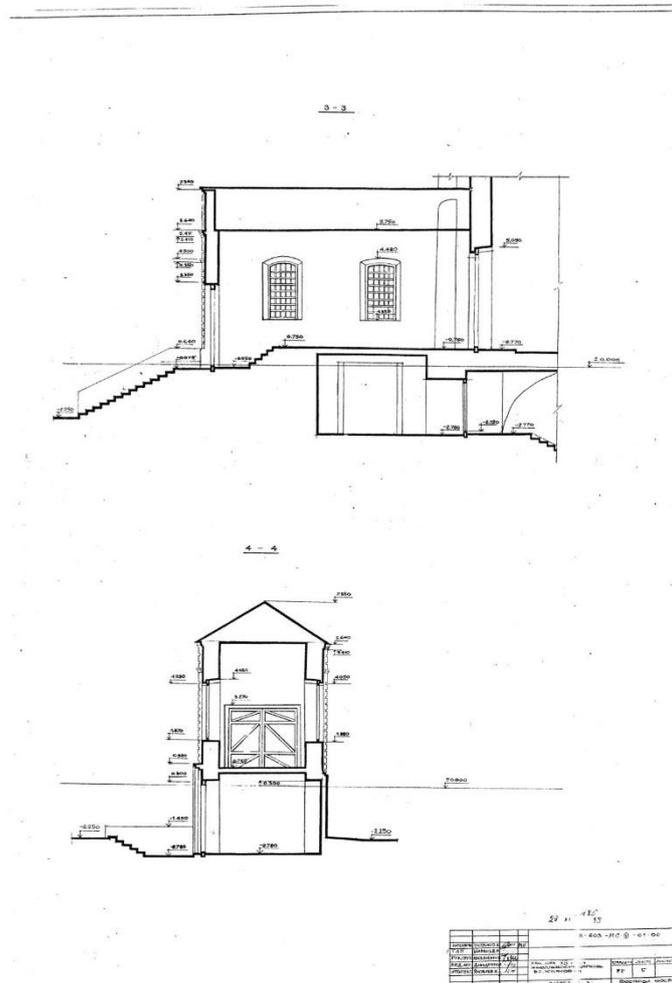

Рисунок 6.1. Миколаївська церква. Розріз 3-3, розріз 4-4. Архівні матеріали.

У межах реставраційних робіт передбачається збереження автентичних конструктивних рішень із мінімальним втручанням, спрямованим на консервацію, підсилення та часткове відновлення втрачених елементів за історичними аналогами. Всі конструктивні заходи мають бути реалізовані з урахуванням сучасних вимог з безпеки, довговічності та охорони культурної спадщини.

10.ІНЖЕНЕРНИЙ БЛАГОУСТРІЙ ТА ЛАНДШАФТНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕРИТОРІЇ ЦЕРКВИ В СЕЛІ ЮНАКІВКА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Організація території довкола Миколаївської церкви в селі Юнаківка виконується з урахуванням сакрального статусу споруди, її містобудівного значення, історико-культурної цінності, а також сучасних потреб громади. Запропоновані інженерні та ландшафтні рішення спрямовані на створення комфортного, функціонального, безпечного та естетично впорядкованого середовища, яке підкреслює домінуючу роль церкви в структурі села, забезпечує збереження її автентичності та адаптує простір до потреб сучасного використання.

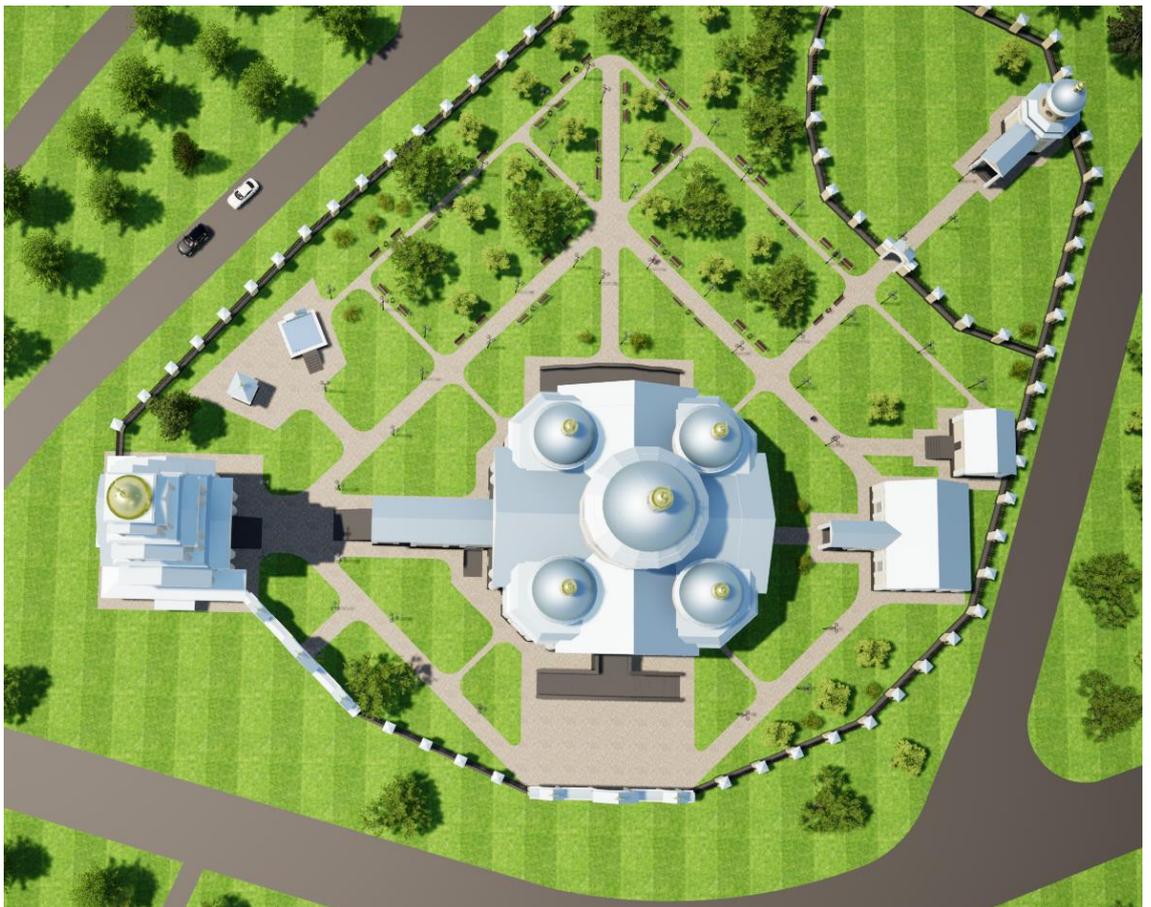

Рисунок 10.1. Миколаївська церква. Перспективне зображення ділянки з висоти пташиного польоту.

Система дорожнього покриття території навколо храму організована з використанням традиційних матеріалів — бруківки з природного каменю, що

відповідає історичному контексту об'єкта та забезпечує довговічність. Основні підходи до будівлі прокладені від центрального входу в напрямку дзвіниці, господарських приміщень та меж земельної ділянки. Пішохідні маршрути мають зручну геометрію, безпечні ухили, пандуси та зони для відпочинку, що робить територію доступною для людей з обмеженими можливостями.

З метою захисту споруди від підтоплення та пошкодження внаслідок атмосферних опадів, передбачено поверхневе водовідведення. Всі мощення облаштовані з ухилами у напрямку лотків водовідведення. Безпосередньо біля стін церкви влаштовано відмостку з відповідним нахилом, яка запобігає проникненню вологи до фундаментів.

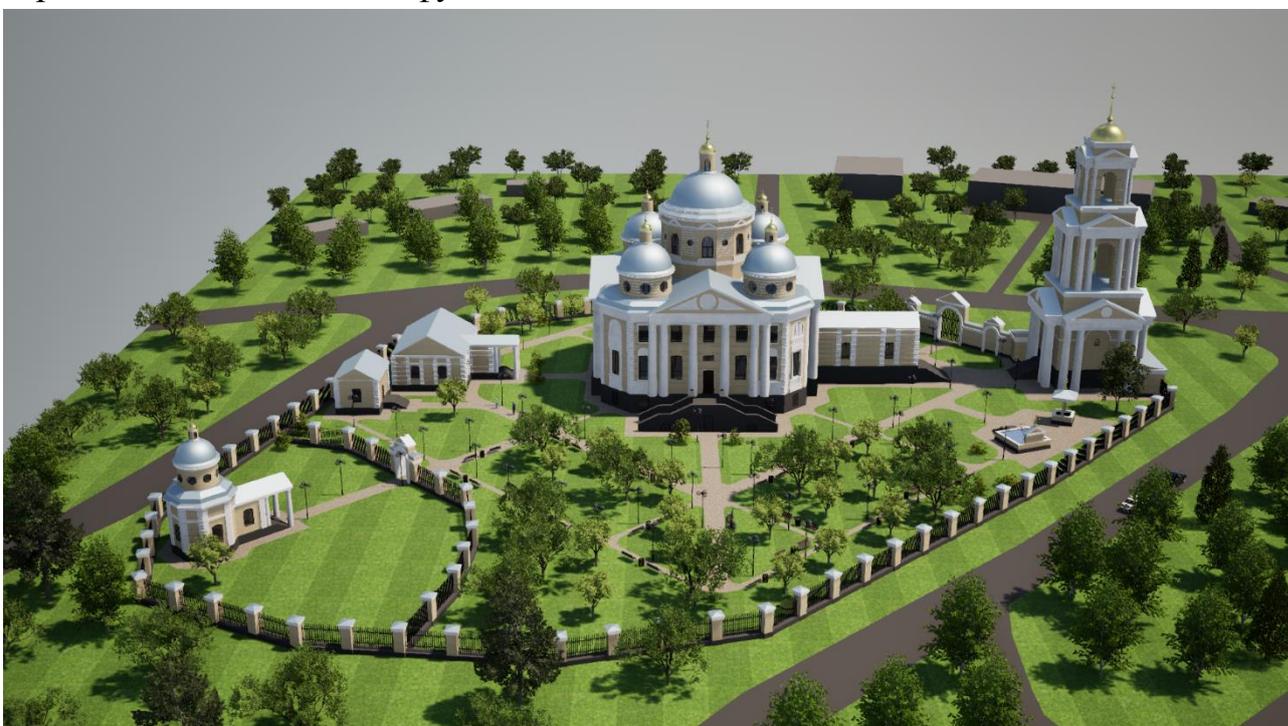
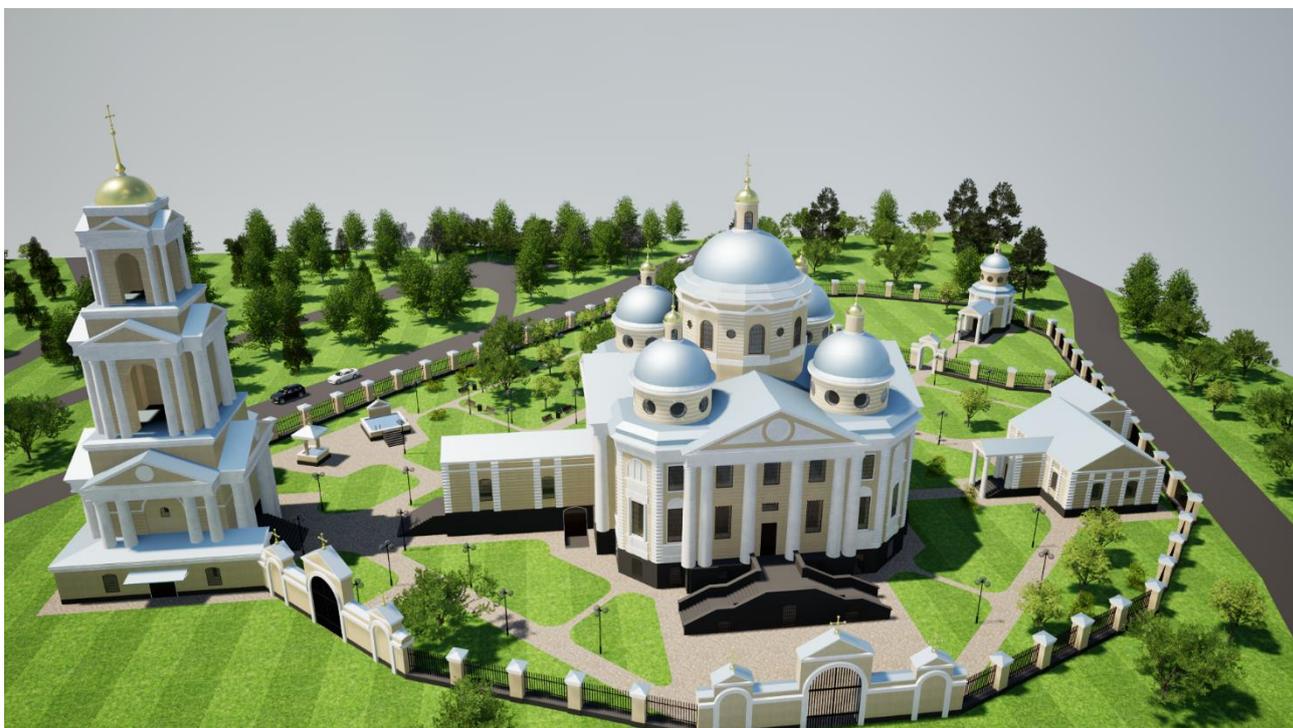

Рисунок 10.2. Миколаївська церква. Перспективне зображення ділянки з висоти пташиного польоту.

Для створення безпечного вечірнього середовища та підкреслення архітектурної виразності об'єкта у вечірній і нічний час запроєктовано освітлення. Декоративні ліхтарі встановлюються вздовж основних маршрутів пересування, на ключових точках — біля входу, клумб, лав, меморіальних елементів. Окремо передбачено архітектурне підсвічування фасадів і куполів, яке акцентує на об'ємно-просторовій композиції споруди.

Огородження території передбачається у вигляді кованої металевої огорожі з цегляними або кам'яними стовпами, що відтворює історичні аналогії та виконує функцію візуального обрамлення сакрального простору.

Центральний вхід оформлено арковою брамою із хрестом та декоративною вхідною групою, що має символічне значення та водночас маркує межу святині.

Рисунок 10.3. Миколаївська церква. Перспективне зображення ділянки з висоти пташиного польоту.

Ландшафтна організація території побудована на принципах тематичного зонування. Простір умовно поділяється на три функціональні зони: сакральну, меморіальну та господарську. Сакральна зона — основний відкритий простір перед входом до храму, призначений для богослужінь, хресних ходів і громадських зібрань. Меморіальна зона може включати поховання священнослужителів або пам'ятний знак, розміщений у візуально доступному місці. Господарська зона — малопомітна, розміщена за межами головного фасаду, і включає допоміжні споруди (сарай, дровітню тощо).

Озеленення території виконане з урахуванням місцевих традицій та кліматичних умов. Використовуються типові для регіону декоративні дерева та кущі — липи, ялівці, бузок, троянди. Уздовж огорожі висаджуються живоплоти, що формують природне обрамлення. Перед входом облаштовуються симетричні

квіткові клумби, а на периферії — ділянки з газоном, що гармонізують простір. Загальний зелений каркас забезпечує естетичне середовище та тіньові зони для

відпочинку.

Рисунок 10.4. Миколаївська церква. Перспективне зображення ділянки з висоти пташиного польоту.

Ландшафтне середовище доповнюють малі архітектурні форми: дерев'яні лави для відпочинку, альтанки як укриття від сонця, ковані ліхтарі та декоративні підставки для свічок. Окремо передбачається облаштування традиційного колодязя або джерела, що відображає етнографічну спадщину та формує автентичну атмосферу місця.

Особлива увага приділяється екологічним і охоронним заходам. Зберігаються всі наявні зелені насадження, зокрема старі дерева, які мають історичну або символічну цінність. У межах охоронної зони заборонено проведення нових будівельних робіт без погодження з органами охорони культурної спадщини. Усі будівельні, ландшафтні та оздоблювальні матеріали добираються з екологічно безпечних, сумісних із традиційною архітектурною тканиною об'єкта.

Рисунок 10.5. Миколаївська церква. Перспективне зображення ділянки з висоти пташиного польоту.

Таким чином, інженерний благоустрій та ландшафтна організація території Миколаївської церкви є не лише інструментами просторового впорядкування, а й засобами формування духовного, комфортного та історично правдивого середовища. Вони сприяють збереженню цілісного образу храму як культурної домінанти села й забезпечують сталу інтеграцію пам'ятки до сучасного життєвого контексту громади.

11.РЕСТАВРАЦІЙНІ РІШЕННЯ ЦЕРКВИ В СЕЛІ ЮНАКІВКА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Миколаївська церква в селі Юнаківка Сумської області є визначною пам'яткою архітектури національного значення, збудованою у 1793–1806 роках у стилі класицизму. Її історична та культурна цінність потребує збереження як архітектурного образу, так і автентичних конструкцій. Основною метою реставраційних заходів є стабілізація фізичного стану об'єкта, усунення пошкоджень, що виникли з часом, та повернення споруді її історичної виразності відповідно до принципів збереження культурної спадщини.

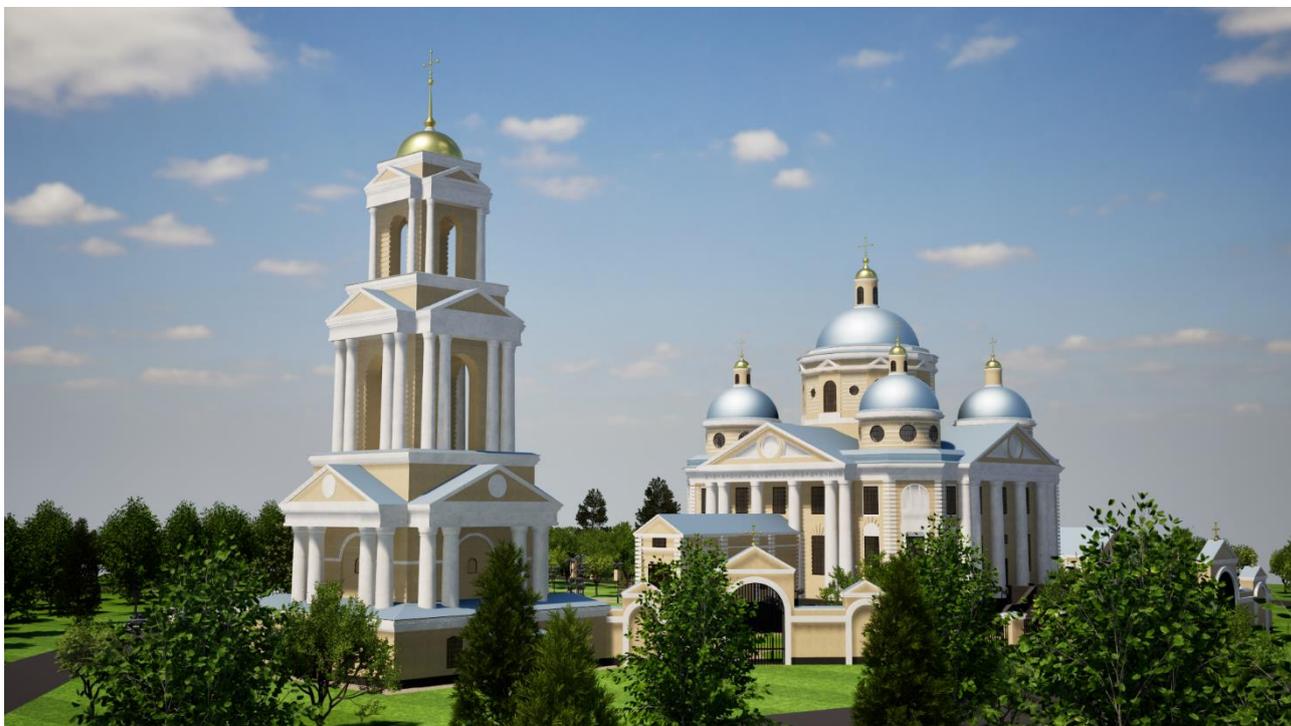

Рисунок 11.1. Миколаївська церква. Перспективне зображення.

Очищення і реставрація фасадів церкви передбачають делікатне видалення нашарувань бруду та цементних ремонтних шарів, які були нанесені у пізніші періоди. Оригінальні штукатурні поверхні відновлюються з урахуванням історичних технологій. Особливу увагу приділено рустованому декору, архітектурним деталям барабанів і антаблементів, які будуть законсервовані або частково відтворені на основі збережених фрагментів. Ліпні елементи — зокрема тригліфи та розетки, розміщені на портиках — проходять

реставрацію з фіксацією пошкоджень, реставрацією втрат і профілактичними заходами проти подальшої деградації матеріалу.

Інтер'єрна частина реставрується з урахуванням збереженого ліпленого рослинного декору у пандативах центрального купола. Цей унікальний елемент декору очищується від нашарувань, стабілізується та частково відновлюється. Фрагменти монументального живопису на стінах, арках і склепіннях досліджуються і консервуються з можливістю подальшої наукової реставрації за участі фахівців-художників. Усі роботи проводяться із застосуванням мінімально інвазивних методик, що відповідають міжнародним нормам.

Рисунок 11.2. Миколаївська церква. Перспективне зображення.

У конструктивному аспекті проєкт передбачає перевірку існуючих металевих стяжок, які забезпечують стабільність арок і бань. У разі виявлення пошкоджень чи слідів корозії окремі елементи замінюються з використанням автентичних технологій і матеріалів, сумісних із цегляною кладкою. Посилення конструкцій виконується з урахуванням історичної автентики, без деформації просторової композиції храму.

Реставрація покрівлі включає демонтаж пошкоджених ділянок, оновлення дерев'яної кроквяної системи, влаштування гідроізоляції та

відновлення металевого покриття куполів і дахів. Передбачено використання матеріалів, максимально наближених до історичних аналогів — зокрема, пофарбованого металу в синьо-зеленій гамі. Куполи, зведені на високих барабанах, досліджуються на предмет герметичності та конструктивної цілісності, проводиться ущільнення швів та локальна заміна листового покриття.

Вікна та двері храму, що мають різну геометрію — прямокутну, аркову, круглу, лучкову — реставруються із збереженням профілю та фурнітури. Дерев'яні конструкції обробляються антисептиками, підлягають реставрації або точному відтворенню за зразками історичних збережених елементів. Такі роботи дозволяють зберегти оригінальний зовнішній вигляд та автентичні техніки столярного виробництва.

Рисунок 11.3. Миколаївська церква. Перспективне зображення

Прилегла територія храму також є частиною об'єкта охорони, тому її благоустрій включено в загальний комплекс реставраційних рішень. Виконується відмостка для захисту фундаменту, улаштовуються дренажна система, пішохідні доріжки з природного каменю, зелені насадження традиційних для регіону рослин, а також встановлюється інформаційна таблиця про історію церкви.

Інженерні рішення у межах проєкту передбачають модернізацію основних систем забезпечення — електропостачання, опалення, водопостачання, вентиляції — з обов'язковим урахуванням особливостей пам'ятки. Електропроводка прокладається у гнучких вогнестійких каналах, захованих у стінах або підлозі. Освітлення організовується на двох рівнях: загальному — для рівномірного освітлення простору, і акцентному — для підсвічування архітектурних деталей та іконостасу. Усі прилади підбираються з урахуванням стилістики інтер'єру.

Для обігріву зимового приміщення передбачається встановлення сучасної системи опалення із застосуванням енергоефективного обладнання з прихованим монтажем. Радіатори та теплові модулі розміщуються в спеціально обладнаних нішах або декоративно обробляються. Усі втручання виконуються без порушення інтер'єрного простору.

Система водопостачання організовується автономно, для господарських потреб церковного персоналу. Передбачена локальна система водовідведення з герметичним септиком, розміщеним на відстані, що відповідає санітарним нормам. Також передбачається комбінована система вентиляції — природна (через вікна та об'єм приміщення) і примусова, з обладнанням, розміщеним у нижньому ярусі та технічних приміщеннях.

Особливу увагу приділено захисту від вологи. Передбачено облаштування дренажу довкола фундаменту, ремонт і герметизацію водостічної системи, застосування сучасних гідроізоляційних матеріалів, які не шкодять історичній кладці. Усі конструктивні елементи перевіряються на вологість і потребу у протиаварійному втручанні.

Система протипожежного захисту включає встановлення пожежної сигналізації з датчиками диму та температури, системою оповіщення та ручними вогнегасниками. Розміщення обладнання виконується з дотриманням нормативів безпеки та з мінімальним впливом на архітектурну композицію інтер'єру.

Усі реставраційні рішення розроблено відповідно до принципів науковості, автентичності, історичної достовірності, мінімального втручання та сумісності матеріалів. Роботи базуються на положеннях Венеційської хартії (1964), Краківської хартії (2000), чинних нормативно-правових актів України у сфері охорони культурної спадщини. Завдяки комплексному підходу до реставрації Миколаївська церква зможе функціонувати як сакральний об'єкт і пам'ятка культури, збережена для наступних поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДБН А.2.2-15-2016 «Склад та зміст науково-проектної документації на реставрацію пам'яток архітектури та містобудування».
2. Статті 14.1, 26 та 32 Закону України «Про охорону культурної спадщини»
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.2022 № 1342 «Про затвердження Порядку проведення окремих видів робіт на об'єктах культурної спадщини в умовах воєнного стану»
4. ДБН Б.2.2-12:2018 «Планування і забудова територій»
5. ДБН Б.2.2-5:2011 «Благоустрій територій»
6. ДБН В.3.2-1-2004 «Реставраційні, консерваційні та ремонтні роботи на пам'ятках культурної спадщини»
7. ДСТУ-Н Б В.3.2-4:2016 «Настанова щодо виконання ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятках архітектури та містобудування»
8. «Звід пам'яток історії та культури України. Сумська область (Матеріали до багатотомного «Зводу пам'яток історії та культури України»)» Київ, 2017
9. Карта села Юнаківка Сумської області
<https://www.openstreetmap.org/relation/7857792>
10. Історичні фото Миколаївської церкви <https://nakipelo.ua/poezdka-na-sumshhinu-hram-v-junakovke-krasota-ot-kotoroj-kruzhitsya-golova>
11. Сучасні стан Миколаївської церкви, пошкодження храму внаслідок збройної агресії російської федерації <https://www.rbc.ua/ukr/news/ataka-simvol-sumshchini-obstril-poshkodiv-1731676041.html>
12. Сучасні фото стану Миколаївської церкви
<https://zruchno.travel/ObjectEntity/ObjectEntity?lang=ua&idCrm=ad65bed1-4cd8-33e7-2772-592c2c9f1879>
13. Визначення поняття, типологія та прийоми архітектурних рішень сакральної архітектури Лівобережної України та Слобожанщини
ev.vue.gov.ua/wp-content/uploads/2023/10/LivoberUA_web.pdf

ДОДАТКИ

